

Burgers
wan
zet

Als we
niets meer
verlangen,
Komt het
spook van de
herhaling in
deed:

Dit was de
twintigste
eeuw.

Wilt u „er nog
zo een?

(A. Cornelis,
Logica van
het gevoel)

Burgers aan Zet

Participatie en zelfsturing in de gemeente Venlo

COLOFON

Auteurs Jan Custers en Yvon van Geel **Eindredactie en interviews raadsleden** John Huijs **Fotografie** Wouter Schenk | Ton Desar | Barel Rebbers **Vormgeving** Nel Aarts **Communicatieve begeleiding** Barel Rebbers **Secretariële ondersteuning** Gerda Dings **Druk** Drukkerij Knoops

Uitgave Raadswerkgroep Stad van Actieve Mensen Venlo (Henk Brauer (VenLokaal) | Huub van Eijck (GL)* | Jos Feller (D66) | Bep Holla (PvdA) | Miriam Linders (LokaleDemocraten) | Mieke van Rijn (VVD) | Jan Schuurmans (CDA) | Alex Vervoort (SP) | Marij Pollux (extern adviseur)

*Huub van Eijck is in oktober 2011 ingetreden in de werkgroep.

INHOUD

- 1 Voorwoord** (p.6)
 - 2 Motie van de raad en vertaling in startdocument** (p.10)
 - 3 Participatie of zelfsturing?** (p.14)
 - 4 De praktijk in Venlo: ontwikkelingen in wijken en kernen** (p.20)
 - 4.1 Veelzeggende verhalen, de rol van burgers (p.21)
 - 4.2 De veranderende rol van de overheid (p.24)
 - 4.3 De veranderende rol van maatschappelijke organisaties (p.34)
 - 4.4 Tenslotte... (p.43)
 - 5 Kader voor de toekomst** (p.46)
 - 5.1 Onderscheid in verschillende typen processen (p.46)
 - 5.2 Ware liefde of liefdevolle verwaarlozing? (p.50)
 - 5.3 Gouden driehoek (p.52)
 - 6 Naar een nieuwe rol voor burgers, overheid, en maatschappelijke organisaties** (p.62)
 - 7 Aanbevelingen** (p.66) **Interviews raadsleden** (p.74)
- Bijlagen** Hoe is deze notitie tot stand gekomen? (p.88) Lijst met geïnterviewde burgerinitiatieven, organisaties e.d. (p.89) Motie Stad van Actieve Mensen (p.90)

VOORWOORD

Kaderstellende Notitie
raads werkgroep
Stad van Actieve Mensen

OT TILGULINW
LEN S TOELE M
E HORE ZAKEN BER
DAER WESEN SALC
EGEN WEDDICH VO

1 W V O O R D

Met het besluit van de gemeenteraad van Venlo in maart 2010 om “zelfsturing en zelfregie” te bestempelen als een A-dossier, is een proces van start gegaan dat van grote waarde is voor de toekomst van Venlo en zijn inwoners. Zelfsturing is immers een begrip dat een nieuwe betekenis geeft aan het doen en laten van burgers, gemeente en maatschappelijke organisaties. Zelfsturing is niet een nieuw project, maar gaat over een nieuwe manier van werken en communiceren tussen overheid, burgers en organisaties.

Tussen de zomer van 2010 en Kerstmis 2011 heeft de raads werkgroep Stad van Actieve Mensen zich intensief verdiept in het thema zelfsturing. Van meet af aan is gekozen voor een procesmatige en interactieve aanpak. Het thema zelfsturing leent zich niet voor het samenstellen van een notitie achter het bureau, maar vraagt om gesprekken met burgers, maatschappelijke organisaties en met medewerkers van de gemeente zelf. De raads werkgroep heeft

deze uitdaging opgepakt en is het gesprek aangegaan met talloze burgers en een flink aantal maatschappelijke organisaties. Deze gesprekken waren zeer waardevol en geven een goed beeld van hoe Venlo in al zijn geledingen actief zoekt naar nieuwe praktijken van samenwerken op het gebied van leefbaarheid en zorg van mensen voor elkaar. De uitkomsten van de gesprekken zijn bemoedigend. Er is veel goede wil en veel deskundigheid in Venlo op het gebied van zelf de verantwoordelijkheid nemen voor versterking van de leefbaarheid in de eigen woonomgeving. Tegelijkertijd hebben we ontdekt dat zelfsturing niet iets is dat je met een uitvoeringsprogramma kunt implementeren, maar dat het een continue ontdekkingsreis is. Dat maakt het thema soms ongrijpbaar, zeker voor mensen die van snelle resultaten houden.

Venlo is niet de enige gemeente die actief zoekt naar nieuwe verhoudingen tussen burgers, overheid en maatschappelijke

organisaties. In de provincie Limburg, maar ook daarbuiten zijn diverse gemeenten actief met het ontwikkelen van nieuwe concepten van gemeenschapsvorming langs de lijnen van zelfsturing en zelfregie. Ook de provincie Limburg en de rijksoverheid werken via het provinciale coalitieprogramma en de Agenda Burgerschap van het ministerie van BZK aan een nieuwe verhouding tussen burgers en overheid. Daarmee is het Venlose initiatief onderdeel van een bredere beweging. Uniek is wel, dat in Venlo leden van de raad zelf actief op zoek zijn gegaan om nieuwe vormen van burgerschap en gemeenschap te ontdekken.

Deze kaderstellende notitie doet enerzijds verslag van de zoektocht van de raads werkgroep en bevat anderzijds een meer theoretisch getint stramien om het pad van zelfsturing en zelfregie in de toekomst te kunnen vervolgen. De raads werkgroep heeft zich strikt gehouden aan de vraag om een kaderstellende notitie op te stellen. Wanneer deze notitie door de raad wordt geaccepteerd is het vervolgens aan College en ambtelijke organisatie om de vertaalslag te maken naar beleid en uitvoeringsprogramma's.

Omdat de notitie wat dikker geworden is dan aanvankelijk voorzien, volgt hier een leeswijzer.

De hoofdstukken 2 en 3 zijn inleidend van aard. Hoofdstuk 4 bevat het verslag van de talloze gesprekken die de raads werkgroep gevoerd heeft met burgers en maatschap-

pelijke organisaties en geeft een mooi beeld van de praktijk van zelfsturing en zelfregie in Venlo. De hoofdstukken 5 en 6 zijn analyserend van aard en bevatten een theoretisch kader om zelfsturing te kunnen duiden, en een verdieping van de rollen van de diverse actoren in de driehoek burgers – gemeente – maatschappelijke organisaties. Tot slot vindt u in hoofdstuk 7 de aanbevelingen van de raads werkgroep.

De raads werkgroep wil iedereen bedanken die heeft bijgedragen aan de totstandkoming van deze notitie. Het is inspirerend om te ervaren dat tientallen inwoners van Venlo, leiding en professionals van maatschappelijke organisaties, medewerkers van de gemeente, inclusief wethouder en burgemeester, en vele oprecht geïnteresseerde ‘deskundigen’ van elders, positief reageerden op onze vraag om mee te denken, suggesties aan te dragen en ‘mee te creëren’.

Zelfsturing en zelfregie ontstaan niet vanzelf. In de geest van het motto: “Alles wat aandacht krijgt, groeit”, hopen we dat deze kaderstellende notitie een basis levert voor een vitaal Venlo.

Venlo, maart 2012.

Raads werkgroep Stad van Actieve Mensen.

MOTIE VAN DE RAAD
EN VERTALING IN
STARTDOCUMENT

2^{EN} MOTIE VAN DE RAAD EN VERTALING IN STARTDOCUMENT

In maart 2010 nam de raad van de gemeente Venlo unaniem de motie 'Stad van Actieve Mensen' aan. Tevens werd besloten het thema 'Stad van Actieve Mensen' te kwalificeren als een A-dossier van de Strategische Agenda van de raad.

De werkgroep Stad van Actieve Mensen is door de gemeenteraad ingesteld op basis van een motie. De werkgroep heeft procesmatig gewerkt aan uitgangspunten voor beleid ten aanzien van zelfsturing en zelfregie van burgers en de gevolgen daarvan voor de rollen van de lokale overheid, maatschappelijke organisaties en de burgers zelf. Daarmee kreeg dit thema een hoge prioriteit. De raad stelde een werkgroep in, waarvoor (met uitzondering van Realisten '82) alle fracties een deelnemer leverden. Deze werkgroep die de naam 'Stad van Actieve Mensen' (SAM) kreeg, accepteerde de opdracht om een kaderstellende notitie op te stellen, waarin

de inhoud van de motie vertaald wordt in uitgangspunten voor beleid ten aanzien van participatie, zelfsturing en zelfregie van burgers en de gevolgen daarvan voor de rollen van de lokale overheid (raad, college, ambtelijke organisatie), maatschappelijke organisaties (met name wonen, welzijn en zorg) en de burgers zelf. Deze nieuwe rollen dienen aan te sluiten bij de visie dat burgers een grote eigen verantwoordelijkheid hebben bij de vormgeving van leefbaarheid in de samenleving en onderlinge zorg voor elkaar. Inhoudelijk dient de notitie perspectieven te bieden om een antwoord te geven op 'grote maatschappelijke ontwikkelingen' zoals: vergrijzing van de samenleving, ontwikkelingen in het welzijns- en voorzieningenniveau in wijken en kernen, bezuinigingen in de zorg. De raads werkgroep heeft deze thema's samengevat onder de noemers 'leefbaarheid in wijken en kernen' en 'zorg voor elkaar'.

RELATIE MET STRATEGISCHE VISIE

In de 'Strategische Visie Venlo 2030' (geformuleerd in september 2009) is een

aparte paragraaf gewijd aan het thema 'Stad van Actieve Mensen'. De motie van de raad van maart 2010 heeft dus een duidelijke relatie met de strategische visie van Venlo. De ambitie voor 2030 wordt in de strategische visie als volgt geformuleerd: "In 2030 levert iedere inwoner een bijdrage aan onze gemeenschap. De gemeente Venlo is er voor de inwoners en de inwoners zijn er voor elkaar. De relatie tussen de inwoner en de stad is een wederkerige: Venlo biedt de inwoners een breed palet aan mogelijkheden, de inwoner maakt gebruik van die mogelijkheden en levert een bijdrage aan die mogelijkheden. Het gaat dus om een wederkerige verantwoordelijkheid en niet om een vrijblijvende relatie."

De strategische visie biedt een stevige basis voor de werkzaamheden van de raads werkgroep, zij het dat in de strategische visie het accent nog steeds sterk ligt op de verantwoordelijkheid van de gemeente, terwijl de raads werkgroep haar visie veel sterker ontvouwt vanuit de eigen verantwoordelijkheid van burgers, zoals uit het vervolg van deze notitie zal blijken.

VERTALING MOTIE IN STARTDOCUMENT

Onder leiding van een externe voorzitter ging de raads werkgroep na de zomer van 2010 voortvarend aan de slag om de motie te vertalen in een startdocument. In het startdocument is onder meer

vastgelegd dat de kaderstelling betrekking moet hebben op de volgende vier pijlers:

- Meer sturing op zelfregie
- Meer participatie en betrokkenheid van burgers
- Een andere inrichting van onze samenleving
- Een veranderende rol voor de lokale overheid en maatschappelijke organisaties.

startdocument

De raads werkgroep heeft van meet af aan gekozen voor een procesmatige aanpak van het onderwerp. Dat wil zeggen: geen bureauonderzoek, maar een interactieve aanpak in samenspraak met burgers en maatschappelijke organisaties. Dit vanuit de overtuiging dat de kwaliteit van de nieuwe kaderstelling sterk bepaald wordt door het draagvlak onder burgers en maatschappelijke organisaties. Deze aanpak is terug te vinden in de fasering van de werkzaamheden. Na een uitvoerige oriëntatiefase is ruimschoots tijd besteed aan een onderzoek onder burgerinitiatieven in de gemeente Venlo. Ook hebben veelvuldig gesprekken plaatsgevonden met bestuurders en professionals uit de sectoren wonen, welzijn en zorg. Tot slot heeft ook geregeld overleg plaatsgevonden met medewerkers van de gemeente, met name met de afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling.

3

PARTICIPATIE OF
ZELFSTURING?

3. OF PARTICIPATIE ZELFSTURING?

Gaandeweg kwam de raads werkgroep tot de conclusie gekomen dat een fundamentele kanteling nodig is in de verhouding tussen lokale overheid, maatschappelijke organisaties en burgers. Dit geldt met name voor de thema's waar de werkgroep onderzoek naar heeft gedaan: leefbaarheid in wijken en kernen, en zorg voor elkaar. Dit alles met zelfsturing als basis.

BURGERPARTICIPATIE

Volgens de raads werkgroep SAM is er een wezenlijk verschil tussen participatie en zelfsturing.

Het begrip burgerparticipatie heeft reeds een langere geschiedenis en wordt veelal gepromoot onder het motto: "Iedereen telt mee en alle burgers doen mee".

Dit motto ligt ook ten grondslag aan de Wmo. Kenmerkend is dat de burger uitgenodigd of met zachte hand gedwongen wordt om mee te doen aan initiatieven die door de overheid of door maatschappelijke organisaties genomen worden.

In de jaren '70 van de vorige eeuw werd meedoen vooral vertaald in inspraak

van burgers in het beleid van de lokale overheid. In de jaren '90 evolueerde inspraak naar het actief betrekken van burgers bij beleidsontwikkelingen. Deze laatste vorm van participatie is nog steeds dominant. Overheid of maatschappelijke organisaties bedenken een plan en dagen de burgers uit om mee te denken, mee te doen en zelfs mee te beslissen. Dit hele proces van meedoen is in de loop der jaren enorm verfijnd en gestroomlijnd. Het heeft onder meer geleid tot 'participatieladders'. MOVISIE, het landelijke kennis- en adviescentrum voor maatschappelijke ontwikkeling, ontwikkelde het 'participatiewiel' als "instrument voor integrale participatiebevordering, speciaal gemaakt voor beleidsmakers en activeerders"¹. Kenmerkend is dat overheid of maatschappelijke organisaties de hoofdeigenaar blijven van probleemstellingen en beleid, en dat burgers in de rol gezet worden van meedenken, meedoen, mee-beslissen, coproduceren.

¹ MOVISIE, Participatie ontward, december 2010.

KANTELING NOODZAKELIJK

De raads werkgroep is tijdens haar werkzaamheden steeds meer tot de conclusie gekomen, dat er een fundamentele kanteling moet plaatsvinden in de verhouding tussen lokale overheid, maatschappelijke organisaties en burgers. Dit geldt met name voor de thema's waar de werkgroep onderzoek naar heeft gedaan: leefbaarheid in wijken en kernen, en zorg voor elkaar. Zelfsturing is bij uitstek een proces waarbij gemeenschappen in dorpen en buurten zelf actief werken aan versterking van de leefbaarheid en zorg voor elkaar in de eigen woonomgeving. De raads werkgroep is van mening dat op twee terreinen de uitgangspunten van zelfsturing en zelfregie van toepassing zijn:

- Maatschappelijk: hier gaat het om realisatie door burgers van sociale, recreatieve, sportieve of culturele activiteiten, om het nemen van initiatieven voor verbetering van leefbaarheid in de eigen woonomgeving en om sociale cohesie en vrijwilligerswerk.
- Zorg voor elkaar: ontwikkeling van initiatieven waarbij mensen in dorpen en buurten elkaar helpen, wanneer er een hulpvraag ontstaat, mantelzorg, informele zorg, vrijwilligerszorg, dagvoorzieningen, eetpunten, enz.

Zelfsturing en zelfregie op het gebied van 'economische participatie' is door de werkgroep niet verder onderzocht. Ook hier liggen kansen om via zelfsturing en zelfregie de afhankelijkheid van burgers van professionele en institutionele begeleiding te verminderen. Denk bijvoorbeeld aan de ontwikkeling van mentorsystemen in bedrijven die gebaseerd zijn op vrijwillige inzet van begeleiders.

ZELFSTURING

Zelfsturing in gewone woorden²:

“We wonen allemaal ergens in een dorp, wijk of buurt. We wonen daar niet alleen. Als burens en dorpsgenoten of wijkbewoners vormen we een gemengd en divers gezelschap. We verschillen in leeftijd, afkomst, opvattingen en gewoonten. Wat we allemaal gemeenschappelijk hebben, is dat we graag willen dat onze omgeving leefbaar is, dat er een goede sfeer heerst en dat iedereen zich thuis voelt. Die leefbaarheid, dat gevoel van ‘samen in een dorp of wijk thuis zijn’, komt niet vanzelf.

Daar moeten we als burgers steeds aan werken. Heel veel dingen die te maken hebben met leefbaarheid in onze buurt, kunnen we zelf regelen. Daar hebben we in principe geen overheid of maatschappelijke organisatie bij nodig. Samen werken aan een leefbare buurt en vorm geven aan een goede toekomst van onze leefomgeving is een verantwoordelijkheid van ons zelf. Dat is de kern van zelfsturing.”

² Uit folder “Zelfsturing” van de gemeente Peel en Maas, juni 2011.

Het begrip zelfsturing duikt steeds vaker op in beleidsnota’s van de landelijke, provinciale en lokale overheid. Opvallend is dat het begrip op meerdere manieren gebruikt wordt. Er is een stroming die het begrip zelfsturing gebruikt om de eigen verantwoordelijkheid van burgers te benadrukken, gekoppeld aan de noodzaak om te bezuinigen op collectieve uitgaven. Anderen zien zelfsturing als middel om burgers te wijzen op hun individuele verantwoordelijkheid en maken zelfsturing los van de context waarin mensen leven en functioneren. In deze kaderstellende notitie vatten we zelfsturing op als het vermogen van burgers om met elkaar te werken aan leefbare gemeenschappen en zorg voor elkaar. Voor de lokale overheid betekent dit dat zij ruimte geeft aan de burgers om deze zelfsturende initiatieven te kunnen ontplooiën én tegelijkertijd betrokkenheid toont bij deze processen. Voor maatschappelijke organisaties betekent zelfsturing dat zij meer gaan denken vanuit de ontwikkelingen in dorpen en buurten, en minder vanuit de belangen van de eigen organisatie. Dit vraagt om nieuwe vormen van professionaliteit en samenwerking met collega organisaties.

In hoofdstuk 6 van deze notitie gaan we dieper in op deze nieuwe rollen.

zelfsturing

DE PRAKTIJK
IN VENLO;
ONTWIKKELINGEN IN
WIJKEN EN KERNEN

4. DE PRAKTIJK IN VENLO: ONTWIKKELINGEN IN WIJKEN EN KERNEN

Bijzonder aan het SAM-traject is dat de raads werkgroep *zelf* in de praktijk op onderzoek is uitgegaan om samen met burgers en instellingen tot kaderstelling te komen. Dat maakt dit onderzoek en daarmee ook de uitkomst vernieuwend en verfrissend. Als de werkgroep de praktijk met één woord zou moeten beschrijven, zou dat 'enthousiasme' zijn. Maar er klinkt ook kritiek vanuit de praktijk op de gemeente.³

INLEIDING

Tijdens de zomerperiode 2011 hebben de leden van de raads werkgroep SAM gesprekken gevoerd met inwoners uit alle delen van de gemeente Venlo over initiatieven die burgers nemen op het gebied van leefbaarheid en zorg voor elkaar. Op een eerder tijdstip, namelijk tijdens de Venlo Markt in maart 2011, organiseerde de raads werkgroep een ronde tafel bijeenkomst om de actuele initiatieven van burgers in kaart te brengen. Dat gesprek met sleutel-

functionarissen en inwoners die goed bekend zijn met de ontwikkelingen in de verschillende stadsdelen leverde in totaal liefst 150 verschillende burgerinitiatieven op. Opvallend was de waarderende manier waarop alle aanwezigen spraken over deze initiatieven van burgers. Uit dat overzicht werden voor elk stadsdeel 4 tot 6 van elkaar verschillende burgerinitiatieven geselecteerd voor een diepgaand interview.

In totaal voerde de raads werkgroep 23 gesprekken. De gesprekspartners waren actief op het gebied van zorg- en hulpverlening of waren betrokken bij initiatieven voor verbetering van buurt en wijk. Soms ging het om kleine, snelle doeltreffende acties van een groepje enthousiaste inwoners, in andere gevallen om breed opgezette en duurzame initiatieven waarbij veel mensen betrokken zijn. Maar ook werd gesproken met semiprofessionele zorg- en wijkinitiatieven met fysieke voorzieningen voor de buurt of een brede project-

constructie, waarbij naast burgers en ondernemers ook gemeente en zorginstellingen of wijkpartners aanschuiven. Een volledig overzicht van alle geïnterviewde initiatieven is als bijlage bij deze nota opgenomen.

Bij deze gesprekken met burgers is de methode van Waarderend Vernieuwen toegepast, waarvoor de raadsleden in het voorjaar van 2011 zijn opgeleid. Deze methode kenmerkt zich door het diepgaande, open gesprek waarbij de ander de ruimte wordt geboden om *zijn* of *haar* verhaal te vertellen en burgers worden uitgenodigd om de achterliggende kracht achter dit initiatief te duiden. Ingezoomd is daarbij op de rol van burgers, overheid en instellingen; dat is immers de kernopdracht van SAM's onderzoek.

NIEUWE INVALSHOEK SAM

De vraag hoe de overheid kan sturen op burgerinitiatieven is erg actueel. Dat is ook logisch nu de zorg en het werken aan een leefbare samenleving onbetaalbaar dreigen te worden. Doorgaans wordt vanuit het perspectief van de overheid of van (zorg) professionals en instellingen onderzocht welke strategieën effectief zijn en wat daarvoor benodigd is.

De raads werkgroep SAM heeft dit vraagstuk vanuit een andere invalshoek bekeken. Geënt op de theorie van de gouden driehoek⁴ is bij dit raadsonderzoek de

vraag gesteld wat burgers kunnen en willen betekenen en hoe overheid en instellingen daar in kunnen meebewegen. Dat levert een ander beeld op van de samenleving en daarmee nieuwe kansen en een ander toekomstperspectief voor zowel de overheid als de instellingen.

Bijzonder aan het SAM-traject is ook het feit dat de raads werkgroep *zelf* op onderzoek is uitgegaan en op interactieve wijze samen met burgers en instellingen tot kaderstelling is gekomen. Dat levert niet alleen een nieuwe invulling op voor de rol van de raad als volksvertegenwoordiger en kadersteller, maar levert vooral ook nieuwe inzichten op voor de lokale overheid en voor instellingen. Dat maakt dit onderzoek en daarmee ook de uitkomst vernieuwend en verfrissend.

4.1 Veelzeggende verhalen, de rol van burgers

Tijdens de gesprekken werden door de raadsleden twee vragen gesteld: welke zijn de drijfveren van burgers om aan de slag te gaan en wat zijn de succesfactoren? De verhalen die de raadsleden van burgers kregen te horen, zijn inspirerend en veelzeggend. Er wordt open, uitgebreid en enthousiast verteld. Venlo stad, buurt, wijk, dorpkern en medebewoners zitten bij iedereen diep in het hart. Hoezo zijn burgers niet te enthousiasmeren? Het enthousiasme bij de mensen spat er bijna van af. Wat een inventiviteit,

³ In deze notitie verstaan we onder wijk de sociale leefomgeving waar een grotere of kleinere groep inwoners zich thuis voelt en mee verbonden voelt. In de praktijk betekent dit dat wijken meestal bestaan uit meerdere kleinere eenheden, ook wel buurten genoemd.

⁴ Zie hoofdstuk 5 van deze notitie.

creativiteit en doorzettingsvermogen zien we bij de inwoners van Venlo! Wat een mooie verhalen over gemeenschapszin. De betrokkenheid bij Venlo is tastbaar als je de verhalen leest. De mensen willen iets doen voor hun straat, hun dorp, buurt of wijk en medebewoners, juist omdat daar hun wortels liggen; simpelweg omdat ze uit Venlo komen en iets voor hun buurt en buurtbewoners willen betekenen. Daarvoor worden de krachten gebundeld en worden alle persoonlijke netwerken en contacten uit de kast gehaald.

PERSOONLIJKE DRIVE

De persoonlijke drive van mensen vindt zijn oorsprong vaak in het 'iets willen betekenen voor de lokale buurt'. Voor de één is dat de droom van een speeltuin in de wijk voor de jonge kinderen in de buurt, de ander krijgt energie van hardlopen en wil die liefde voor sportieve gezelligheid graag overbrengen in het eigen dorp. Vaak gaat deze drive vergezeld van de behoefte aan gezelligheid en plezier met elkaar.

Een ander komt in actie omdat hij of zij zich ergert aan rommel op straat, dat voelt als een gezamenlijke verantwoordelijkheid en houdt van aanpakken; waarom niet zelf de handen uit de mouwen steken, dat gaat toch in één moeite door?

Voor weer een ander spelen gevoelens van ontevredenheid of ergernis een rol.

Niet machteloos willen toezien dat het onveilig of vies is in de eigen buurt of, erger nog, dat de buurt verloedert.

Kijkend naar de verschillende stadsdelen valt op, dat de onvrede over de eigen woon- en leefomgeving vooral speelt in enkele grotere stadsdelen. Daar spelen andere vraagstukken een rol dan in kleinere kernen zoals Belfeld of Arcen. Maar ook in de grotere stadsdelen geldt dat burgers, vanuit persoonlijke drive en betrokkenheid, graag samen de schouders eronder willen zetten. De gemeenschapszin is er niet minder om.

Doorgaans zit daar een stukje persoonlijke levenservaring achter; verdriet over de vader of moeder die noodgedwongen verblijft in een verzorgingstehuis, zelf ouder worden en weten dat iedereen – en ik dus ook – ooit in die situatie terecht kan komen. De dochter of zoon die vecht voor zijn gezondheid en worstelt met gezondheidsproblemen en de ouder die daar weer mee worstelt en dat wil, misschien wel moet veranderen.

De ex-werkeloze die kansen wil bieden aan mensen zonder werk, omdat hij of zij ook die ervaring heeft gehad maar toch kans heeft gezien om weer aan de bak te komen. Want dat is een ander ook zo gegund.

Naast persoonlijke levenservaring speelt vaak idealisme een rol. Worden burgers gedreven vanuit verwachtingen over hoe hun leefgemeenschap er in hun ogen uit zou moeten zien. Hebben zij bijvoorbeeld het ideaalbeeld voor ogen van een veilige of zorgzame samenleving, die tegemoet komt aan de behoefte bij ouderen aan een zinvolle dagbesteding en dagelijks menselijk contact. Dat is handelen vanuit de drive

om iets te doen aan de eenzaamheid van ouderen of de onveiligheid in de buurt.

SUCCESFACTOREN

Persoonlijke betrokkenheid is de eerste, bepalende succesfactor bij het ontstaan van burgerinitiatieven. Initiatieven ontstaan vanuit de betrokkenheid bij de lokale omgeving, dat blijkt bijvoorbeeld uit het gesprek met Jeugdclub Don Bosco in Boekend: "Vrijwilligers komen vaak vanzelf. Het is in de Boekend 'ons kent ons'. Persoonlijke benadering werkt vaak het beste. Maar mensen nemen ook vaak eigen initiatief omdat de Boekend een kleine maar zeer hechte gemeenschap is. Er heerst een bepaalde cultuur in de Boekend, de saamhorigheid is er van oudsher. Er heerst tevens een bepaalde mentaliteit onder de mensen."

En uit het verhaal van Buurtpreventieteam Vastenavondkamp in Blerick: "Voor alles geldt: je moet zelf het initiatief nemen, en zelf heel veel doen. Misschien werkt het daarom hier wel en in andere stadsdelen niet. Men moet zelf mensen actief benaderen, persoonlijke contacten leggen en warm houden. Alleen met deze wisselwerking houd je de boel actief en in werking. Zouden we nu stoppen dan belanden we weer rap terug waar we vandaan kwamen in deze wijk."

De tweede bepalende succesfactor bij de ontwikkeling van burgerinitiatieven is de kunst van het netwerken en het **betrekken**

van medebewoners bij de plannen. Dat komt in vrijwel alle verhalen terug. Goed voorbeeld is de aanpak van Jeugdclub Don Bosco in Boekend en van de Kwaakerrun in 't Ven, daar worden de netwerkcontacten met buurtbewoners, dorpsraad maar ook met ondernemers uit de buurt breed ingezet. Zo wil het bestuur van Don Bosco in de toekomst graag nog meer gebruik maken van dit netwerk om tot betere resultaten te komen: "...dan kunnen we elkaar nog meer helpen en ondersteunen op allerlei gebieden."

Een derde bepalende factor voor succes is het vinden van **kartrekkers met bindingskracht**, creativiteit, doorzettingsvermogen en ondernemingszin. Volgens Jeugdclub Don Bosco in Boekend is het "...de kunst om de goede mensen te vinden. Je hebt kartrekkers nodig. Van die 'gekken' die hun vrije tijd ervoor over hebben om elkaar te helpen. Dat heb je in je of niet. En als je er niet mee opgegroeid bent: we zijn nooit te oud om te leren".

De laatste bepalende succesfactor is het vermogen om door te kunnen pakken; tempo te kunnen maken en **resultaten** te zien. Dat vraagt organiserend vermogen; het omzetten van dat hogere doel in hanteerbare stukjes die door meerdere vrijwilligers kunnen worden aangepakt. Worden die successen niet gehaald, duurt het te lang of lukt het niet om de zaak te verdelen, dan haken mensen af en stranden de initiatieven in hun goede bedoelingen.

praktijk

CONCLUSIES OVER DE ROL VAN BURGERS

Tijdens de gesprekken is door de raadsleden ingezoomd op deze persoonlijke verhalen en de kracht die daarachter verborgen ligt. Bewoners vinden het fijn en prettig dat de raadsleden luisterden naar hun verhaal. Dat gesprek vervult hen met trots, geeft hernieuwde energie en roept nog meer beweging en ideeën voor nieuwe initiatieven op. Achter elk initiatief zit weer een ander persoonlijk verhaal. Met als grote gemeenschappelijke deler: persoonlijke betrokkenheid bij de leefbaarheid in de buurt of de persoonlijke betrokkenheid bij de zorg voor ouderen, jongeren of andere mensen in de samenleving die deze zorg behoeven. Maar altijd weer ontstaan vanuit de lokale samenleving zelf en de mensen die daar (samen)wonen en (samen)leven.

Dat biedt zicht op nieuwe kansen en nieuwe mogelijkheden. De kracht van wat burgers zelf ondernemen is dan immers vooral gelegen in **die beweging vanuit persoonlijke betrokkenheid en als beweging van "onderop"**. Een overheid die zelfsturing wil stimuleren, dient van daaruit te vertrekken. Want dat betekent dat gemeenschappen zelf willen werken aan hun eigen identiteit; gestalte willen geven aan leefbaarheid in de buurt en zorg voor elkaar in de samenleving. Dat betekent ook dat niet alles als vanzelfsprekend terecht hoeft te komen op het bordje van de gemeente. De betrokkenheid bij de buurt en samenleving is er

al, zit in de genen van de inwoners van Venlo zelf.

Daarmee kantelt de vraag voor de overheid.

Niet langer staat de vraag centraal: wat kunnen wij als gemeente voor u betekenen, maar: burgers, wat kunt u zelf betekenen voor elkaar?

Des te schrijnender is dan het contrast in de contacten van burgers met de gemeente die met regelmaat als 'stroperig', 'ondoorzichtig' en 'bureaucratisch' ervaren worden. Dat is de andere kant van het verhaal.

4.2 De veranderende rol van de overheid

Tijdens de gesprekken met de initiatiefnemers is onderzocht hoe de lokale overheid zich nu opstelt en wat burgers eigenlijk van die overheid verwachten; waar lopen burgers nu in het contact met de lokale overheid tegenaan, hoe zou de overheid zich volgens burgers anders kunnen opstellen, en tot slot: welke succesfactoren kunnen wij aanwijzen voor een nieuwe rol van de overheid?

VEEL ONNODIGE BUREAUCRATIE

In hun enthousiasme en voortvarendheid over hun plan willen burgers en ondernemers doorpakken; werk maken van hun ideeën. Daarbij gaan ze doelgericht maar ook zorgvuldig te werk. Dat kan over het algemeen wel zonder, maar daarmee vaak niet helemaal los van de gemeente.

Bij de ontwikkeling van een initiatief duiken allerlei vragen op zoals: kan en mag dit wel in de gemeente, gelden hiervoor aparte regels waar wij ons als plichtsbewuste burgers aan moeten houden? Moeten wij als we een buurtactiviteit organiseren, bepaalde voorzieningen treffen? Kan de gemeente ons daarover adviseren en zijn er voorzieningen waarover wij als actieve burgers kunnen beschikken? Kunnen wij hiervoor misschien zelfs wel subsidie krijgen? Of overvragen we dan de gemeente?

Grote vraag daarbij blijkt vooral te zijn: bij wie moet ik zijn voor wat?

In de wirwar van gemeenteloketten is het lastig zoeken, blijkt uit vrijwel alle verhalen.

Elke vraag kent haar eigen loket en een eigen contactambtenaar die lang niet altijd wordt vervangen bij afwezigheid. Voor elke vergunning is weer een apart formulier met een andere af te werken vragenlijst. Dat is tijdrovend. Bovendien is lang niet altijd duidelijk wat waarom wordt gevraagd. Zo'n beetje: moeilijker kunnen ze het niet maken, wel gemakkelijker. Oplossingen als één loket, één contactadviseur of beslisboom worden door de enthousiast geworden meedenkers aangedragen. Opvallend daarbij is in ieder geval dat internet niet als toegangspoort wordt genoemd. Dat is vreemd, want in deze tijd wordt een zoekvraag daar als eerste gegoogled en opgezocht.

Ook wie de mazzel heeft om over een goede ingang bij de gemeente te beschikken of toevallig getrouwd is met iemand die bij de gemeente werkt, heeft het niet gemakkelijk om de weg te vinden; moet alle stations passeren en vaak weer terug naar af: "U wilt een vergunning voor een hardloopwedstrijd door het centrum van 't Ven? Dat kan niet vanwege de veiligheid." Dat de draaiboeken dan al klaarliggen is jammer en zonde van de tijd. Weer wat bijgeleerd, wordt door de dames van de plaatselijke Kwaakerrun verzocht.

Een goed advies aan de voorkant had de dames meteen op de goede weg gezet: "Het zou fijn zijn als er vanuit de gemeente iemand was die je ook over zaken als het afsluiten van een evenementenvergunning kan adviseren". Nu werd alleen antwoord gegeven op taken die bij de gemeente thuishoren. "Dan hadden we waarschijnlijk ook al eerder te horen gekregen dat het niet zou lukken om de loop **door** het centrum van 't Ven uit te zetten."

TE WEINIG OF TE VEEL BEMOEIENIS

Tijdens de themabijeenkomst die de raads-werkgroep in mei 2011 organiseerde, werd door onderzoeker Imrat Verhoeven het volgende beeld geschetst: "Opvallend is de gebrekkige interesse bij gemeenten voor initiatieven van inwoners of juist het teveel aan overheidsbemoeienis. Al die regels wanneer vergunningen moeten worden aangevraagd, laat staan als er subsidie bij

komt kijken; dan wordt je het hemd van het lijf gevraagd. En waarom? Dat is vaak helemaal niet duidelijk.”

Deze bemoeienis van de gemeente wordt ook door inwoners van Venlo regelmatig als beklemmend, betuttelend en beperkend geïdentificeerd en roept irritatie op over zoveel wantrouwen ten aanzien van initiatiefnemers. Dat wordt bijvoorbeeld verwoord in het verslag van het gesprek met de Casinoflat in Venlo: “De werkgroep Casinoflat is niet enthousiast over de contacten met de gemeente. De contacten lopen via de opbouwwerker. Toen de groep groter werd wilde ze een overleg in aanwezigheid van de gemeente, maar de gemeente wilde niet aanwezig zijn. Wel wilde ze weten wanneer de vrijwilligers zwerfvuil gingen ophalen, wilde zij naam en toenaam van de vrijwilligers, moesten er formulieren ingevuld worden, enz. En dat wilde de werkgroep nu net niet. Dat was veel te veel bureaucratie. De vrijwilligers willen zich spontaan inzetten, zonder rompslomp! Professionals fungeren al als intermediairs, dat is voldoende. De gemeente moet vertrouwen hebben in de eigen inzet van de flat-bewoners. Zij moet wel faciliteren, zoals grijpers, jasjes en zakken beschikbaar stellen. Zoals de gemeente wil participeren, werkt demotiverend voor de vrijwilligers. Ze legt de mensen té veel regels op”.

De raadsleden die in gesprek gaan met de initiatiefnemers van De Witte Huizen in

Venlo stuiten ook op een stuk frustratie bij bewoners over het contact met de lokale overheid. De organisatie wil graag serieus genomen worden, maar wordt niet gehoord. Denken ze inspraak te hebben, dan krijgen ze de volgende dag te horen dat alles al in kannen en kruiken is. Daar worden ze niet vrolijk van. De betrokkenheid van de gemeente en naar zeggen ook van de corporatie laat volgens de bewoners te wensen over. De ambtenaren stellen zich arrogant op en doen wat zij voor de wijk goed vinden. In plaats van hen te belonen hebben de bewoners het nakijken. De bewoners willen inspraak in hun omgeving en dan ook serieus genomen worden. Ook willen de bewoners graag medezeggenschap in het onderhoud van het groen en zijn zij bereid om ook zelf de handen uit de mouwen te steken.

Ook de bestuursleden van De Horsterweg in Blerick vinden dat er door instanties en de gemeente te weinig gebruik wordt gemaakt van de ervaringsdeskundigheid van de bewoners. “Er moet meer naar de bewoners worden geluisterd.” Dat laatste is goed om te weten; de initiatiefnemers zitten er helemaal niet op te wachten dat de gemeente het allemaal overneemt. Goed voorbeeld daarvan is het verhaal van een groepje van drie inwoners in de buurt van het Bergerpark in Venlo, die zich inzetten voor het schoonhouden van het park. Minimaal vier uur per week vullen zij grote vuilniszakken met troep: bekertjes, papier, plastic etc.

Het drietal komt in actie vanuit de ergernis over het onderhoud door de gemeente c.q. de WAA groep. Er wordt in hun ogen onderscheid gemaakt tussen het gedeelte van het park met aangrenzende bungalowbebouwing en aan de andere kant de hoogbouw met flats.

Het ene gebied wordt netjes onderhouden, het andere wordt aan de vrijwilligers overgelaten.

Het trio vindt aanvankelijk weinig ondersteuning bij hun particulier initiatief: na aandrang bij de gemeente worden de door hen gevulde vuilniszakken nu wel opgehaald.

THEMA'S DIE DE ROL VAN DE OVERHEID RAKEN

Wat kunnen wij hiervan leren?

Blijkbaar werkt de benadering vanuit de geldende regels niet om goed bedoelde burgerinitiatieven van de grond te kunnen krijgen. ‘Dit zijn de regels en meer hebben wij niet te bieden’: deze keuze voor een en dezelfde standaard bureaucratische opstelling knelt en wringt. In deze situatie wordt van de gemeente een heel andere creatieve en proactieve opstelling verwacht.

Wat zijn de verwachtingen?

Gevraagd wordt aan de gemeente om zich meer op te stellen als facilitator, ondersteuner, netwerker en verbinder. Ook wel te duiden als de communicatief sterke overheid die in gesprek is met, die partner is in het spel. Die de buitenwereld centraal stelt, in

plaats van de eigen binnenwereld. Wetende dat gemeenschappen zelf mee willen werken aan de vormgeving van hun identiteit en persoonlijk betrokken zijn bij hun leef- en zorggemeenschap. Ten aanzien van de veranderende rol van de overheid worden door de geïnterviewde initiatiefnemers zes succesfactoren geïdentificeerd. Een toelichting op de succesfactoren.

praktijk

a. Goede communicatie

In de gesprekken wordt vaak het volgende advies aan de gemeente gegeven: voorkom dat mensen door de bomen het bos niet meer zien en maak een goede toegankelijke portal waar burgers met hun initiatieven terecht kunnen als ze de gemeente of andere instanties nodig denken te hebben. Dat zou ook in de vorm van een interactieve site kunnen. Laat die site ook vooral van de burgers *zelf* zijn. Zie dat ook als een communicatiemiddel over lopende burgerinitiatieven (zoals de sociale kaart die tijdens Venlo Markt gemaakt is) en zie dat als een verbindingsmiddel tussen lopende burgerinitiatieven. Tijdens het werkbezoek van de raadswerkgroep SAM aan Breda werd duidelijk dat men daar al met deze vorm van communicatie tussen burgers onderling en tussen burgers en gemeente werkt. Sommige gemeenschappen in Venlo spelen in op die communicatieve behoefte en ontwikkelen zelf zo'n toegankelijke site. Zoals in Belfeld, met een prima onderhouden 'dorpssite'.

b. Eén op één contact

Opvallend zijn ook de positieve verhalen over de één op één contacten met wijk-coördinatoren. De coördinatoren doen goed werk volgens de geïnterviewden, vooral omdat ze luisteren naar de vraag en met de mensen meedenken; kijken naar wat mogelijk is, wat daarvoor nodig is en waar hulpbronnen liggen. Dat werkt en daar is duidelijk behoefte aan. De betrokkenheid is er dus, maar is afhankelijk van de individuele ambtenaar. De ene functionaris is enthousiast en zoekt mee naar een oplossing, desnoods in eigen tijd, terwijl bij de ander tijdgebrek en het niet passen in de functie argumenten zijn om de boot af te houden. Reactie van één van de geïnterviewden: "Dat snap ik natuurlijk helemaal. Beleidsfunctionarissen lopen over van vergaderingen en beleidsstukken en projectvoorstellen. Maar het zou mooi zijn als beleidsfunctionarissen binnen (semi-) overheidsorganisaties opdracht en ruimte krijgen om meer te luisteren naar waar burgers om vragen en dat zij burgers meer ruimte bieden en faciliteren bij maatschappelijk betrokken ondernemen. Dat zij de burger/(kleine) maatschappelijk betrokken ondernemer helpen het projectvoorstel te schrijven dat in aanmerking komt voor financiering van Zorgverzekeraars, ZonMW en andere gemeenschapsgelden."

c. Verbreding en verbinding

Behoeft bestaat vooral aan advies over de verbinding en mogelijke verbreding van het eigen initiatief; aan informatie over wat er

allemaal al is en speelt in Venlo. Waar kan ik met mijn initiatief op inhaken? Bij de start van het initiatief is er vooral behoefte aan tips over andere mogelijkheden waar nog niet aan is gedacht, maar waar ook gebruik van gemaakt kan worden. Bijvoorbeeld over fondsenwerving; dat vinden de meeste initiatiefnemers in deze tijden van economische recessie heel erg belangrijk. Insteek is dan de verruiming van het perspectief en de verbreding van de participatiecirkel. Leren van ervaringen van anderen en profiteren van elkaar. Dat wijzen op andere mogelijkheden kan de zaak ineens versnellen, dat is ook de ervaring die de raadsleden tijdens de gesprekken hebben opgedaan. Goed voorbeeld is het verhaal van de Turkse Moskee in Blerick; daar is behoefte aan interactie en samenwerking, maar er is simpelweg niet gedacht aan de mogelijkheid om de inpandige school te betrekken bij de organisatie van de open dag. Daar wordt tijdens het interview op gewezen en dat opent perspectieven!

Wie kans ziet om verder te kijken dan het eigen straatje of het eigen buurtje dan wel gewezen wordt op nog niet ontdekte mogelijkheden heeft vervolgens geen gemeente of wijkoverleg nodig om de bal zelf op te pakken, zo blijkt uit de gesprekken met de initiatiefnemers. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het gesprek met de Kaldenkerkerweg in Venlo: "De contacten met de gemeente zijn nu deels overbodig geworden omdat de groep nu een eigen netwerk heeft binnen de gemeente en de politie".

Soms wordt het als lastig ervaren, dat het wijkoverleg er dan als bestuurslaag weer tussen zit. Het werkt dan beter om zelf met de mensen aan tafel te gaan die iets voor jouw initiatief kunnen betekenen, blijkt onder meer uit de gesprekken die zijn gevoerd in Venlo-West. Ook komt het goed van pas als je "de weg weet naar de politiek. Uitwisseling is dan belangrijk, want mensen weten zo weinig van elkaar", is de overall bevinding van SAM.

Overigens is er wel bij bijna alle geïnterviewden behoefte aan morele support en betrokkenheid van de gemeente voor alle burgerinitiatieven en al het vrijwilligerswerk; dat stimuleert actief burgerschap. Een tip van De Horsterweg in Blerick: "Er zou een stimulansprijs vanuit de gemeente moeten zijn om "De vrijwilliger van de wijk" te belonen. Waardering voor vrijwilligers dus. De politiek, burgemeester, wethouders en gemeenteraadsleden zouden zich ook meer moeten laten zien bij al die vrijwilligers. Bijvoorbeeld om een prijs of een cheque/voucher uit te delen."

Wat is daarvan de wijze les?

Hier hebben we een concreet advies te pakken: gemeente, wijs in de organisatie zichtbare contactpersonen aan die in staat zijn en vanuit de organisatie de ruimte krijgen om de groei van het initiatief te stimuleren in plaats van te controleren. Zorg dat deze contactfiguur zijn angels heeft in de ambtelijke organisatie en sluit acties die daar uit voortvloeien intern ook

goed op elkaar aan. Stem dat intern goed af en maak daarvan één volgsysteem indien dat bijdraagt aan de interne communicatie.

d. Flexibele opstelling

Gevraagd wordt door de initiatiefnemers om een flexibele opstelling waarbij overheid en instellingen meegaan in de ontwikkeling die de initiatiefnemers voor ogen staat. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het verhaal van Vet in Vorm in Venlo: "...ondertussen is de vaart uit Venlo Vet in Vorm eruit en haken enthousiaste ondernemers af. Die willen snel actie zien en dingen doen; doen wat je zegt is hun motto. Ondernemers haken af door gebrek aan vertrouwen bij de overheid en bij semi-overheid. 'Hij of zij zal er wel (ondernemers)belang bij hebben', is de opvatting. Terwijl sprake zou moeten zijn van open engagement: dat zijn ook vaders en moeders met zo hun eigen gezondheidsproblemen en belang bij..."

Dus geen dikke beleidsnota's opstellen, waarin de speelruimte van te voren is afgebakend en de piketpaaltjes zijn uitgezet. Geen antwoord bieden op een verondersteld probleem, maar loslaten en de vraag stellen, wat vindt u belangrijk en wat kunt u daar zelf aan doen en voor welk onderdeel wilt u een beroep doen op ons? Hier passen een open gesprek en een ondernemende opstelling bij om innovatieve partners en publieke en private partners met elkaar te verbinden. Of zoals wethouder Testroote dat in september 2011 toelicht in de bijeenkomst van SAM over de analyse van

de gesprekken: “Aan de voorkant van het proces het burgerinitiatief goed begeleiden; het initiatief bij burgers laten, maar wel kijken waar verbindingen gelegd kunnen worden. Insteken op interactieve processen. Aan de kop van het proces moet de overheid ook zichtbaar zijn als vraagbaak.”

Niet nog meer regels of verdere beleidsverdichting; want we weten toch allemaal dat de overheid door de crisis meer moet doen met minder? Daarvoor in de plaats graag nieuwe combinaties maken met wijken en slimme vormen van privaat-publieke samenwerking bedenken. Dus in de eerste plaats vragen wat de buurt en de bewoners zelf kunnen betekenen. Onderzoeken waar burgers persoonlijk betrokken zijn bij de buurt of bij een zorgvraagstuk en daar op inhaken. De kracht in de samenleving gebruiken en dat allemaal dichtbij de bron, in de wijken en buurten zelf organiseren.

Dat past overigens goed in de visie van college, toegelicht door wethouder Testroote in datzelfde werkoverleg van SAM: “Er lopen nu twee projecten: Venlo Droom en Huis van de Wijk. Het Huis van de Wijk maakt de overheid weer zichtbaar voor de burgers als vooruitgeschoven post in de buurt, zichtbaar en niet op afstand. Dat zijn belangrijke pijlers voor de kanteling; de integrale manier van werken van onderop. Voor nu is het belangrijk om het raamwerk vast te leggen; de richting aan te geven voor het tempo en de spreiding van de Huizen in de Wijk over

Venlo. Met de projectteams kunnen we werken aan de kanteling en zorgen voor een integrale samenwerking. We willen integrale dagbesteding in de wijk, gezondere gemeenschapshuizen en efficiënter werken. We moeten in een vroeg stadium de interactie vormgeven met de burger en zorgen dat burgers de dragers worden van het huis van de wijk.”

e. Maatwerk

Die flexibele instelling vraagt om een andere opstelling van de gemeente en daarmee ook om een cultuuromslag in het denken. Beslist geen sinecure. Want dat betekent als ambtelijke organisatie niet het initiatief over willen nemen, maar loslaten en vooral goed luisteren naar wat er feitelijk wordt gevraagd en maatwerk bieden. Dat wordt goed verwoord door de Dwarsstraat/Bergstraat in Belfeld: “Binnen de gemeente wordt teveel gedacht in onmogelijkheden, en nog te weinig in de kracht en inzet van de burgers zelf”. Dus benut en kijk naar het maatschappelijk en vitaal kapitaal in gemeenschappen; zoek naar de persoonlijke drive bij mensen, spoor sleutelfunctionarissen op die iets kunnen betekenen. Niet kiezen voor een en dezelfde aanpak, maar maatwerk bieden, wisselend per beleidsterrein. Bouwen aan netwerken en die dan vervolgens ook onderhouden. En dat dan ook nog eens meer horizontaal in plaats van hiërarchisch. Want bewoners maken immers gebruik van horizontale communicatiemiddelen.

f. Ruimte voor experiment

De initiatieven die burgers nemen, zijn vaak puur vrijwilligerswerk. Veel experimenteer-ruimte voor semi-professionele burgerinitiatieven als Vet in Vorm in Venlo en De Hinkelbaan in Tegelen is er daarbij niet. Terwijl de behoefte daaraan duidelijk bij de initiatiefnemers wordt uitgesproken.

“Geef mij vleugels en geef mij de ruimte”, is de hartekreet.

Kijkend vanuit een afstandje naar Venlo Vet in Vorm kan worden geconstateerd dat een project als dit nu niet in te passen is in het systeem. Daar is eenvoudigweg geen ruimte voor. Zou het niet mooi zijn als er budgetten vrijgemaakt konden worden voor burgerinitiatieven die doorgroeien tot bijvoorbeeld een zorg/wijk onderneming? Een deel van het werk van de gemeente of van maatschappelijke organisaties wordt dan als het ware uitbesteed. Daar is nog geen ervaring mee opgedaan. Dat vraagt ook een omslag van professionele welzijns- en zorgorganisaties. Misschien moeten zij een deel van hun activiteiten ‘outsourcen’ naar groepen van burgers die aangetoond hebben een wezenlijke rol te spelen in de versterking van leefbaarheid en ontwikkeling van nieuwe vormen van zorg voor elkaar.

Bij de Hinkelbaan in Tegelen leeft het idee om een dergelijke wijkonderneming op te starten. De vraag die zich daarbij opdringt is: hoe start je zo’n wijkonderneming dan op?

Een constructie die bijvoorbeeld de moeite waard is om te onderzoeken, is de koppeling van dit soort initiatieven aan een wijk, met de MFA als fysiek punt, de brandhaard. Daarmee wordt het huis van de wijk een echt ‘burgergemeenschapshuis’ en niet een huis dat in stand wordt gehouden door professionele organisaties. De ervaringen van de gemeenschapshuizen in Peel en Maas kunnen hierbij als inspirerend voorbeeld dienen, zo werd tijdens een werkbezoek van SAM aan die gemeente duidelijk.

In het concept van een wijkonderneming is een burgerinitiatief soms vrijwillig, maar draait het soms ook op een basisvergoeding, dat is afhankelijk van de maatschappelijke component. Let wel, zo’n constructie is alleen mogelijk en kan alleen gefinancierd worden, als bestaande budgetten vrijgemaakt worden en daarvoor worden ingezet. Deze constructie zou in het kielzog van deze kaderstellende notitie door het college nader onderzocht kunnen worden.⁵ Tijdens het werkbezoek van SAM in oktober 2011 aan de Hinkelbaan heeft de raads werkgroep de zin en de mogelijkheden afgetast van een dergelijke pilot. Kernvraag daarbij is: hoe kunnen we kleinschalige initiatieven bundelen op wijkniveau en hoe kunnen we als lokale overheid meer ruimte bieden aan initiatieven binnen de lokale samenleving? Een experimentele pilot zou in de ogen van de raads werkgroep SAM zicht moeten bieden op de vraag hoe semi-professionele

⁵ Zie hoofdstuk 5 van deze notitie.

organisaties als De Hinkelbaan kunnen doorgroeien naar een bedrijfsorganisatie, zodat zij zelf een Huis van de Wijk kunnen worden, waarin uiteenlopende activiteiten – commercieel en niet-commercieel – in onderlinge samenhang plaatsvinden. Bij die pilot zou moeten worden onderzocht wat dat van deze organisatie en van de gemeentelijke organisatie en van maatschappelijke organisaties vraagt. Daarbij kan worden uitgezocht wat de randvoorwaarden zijn en hoe een en ander gerealiseerd kan worden; hoe kunnen individuele zorgbudgetten bijvoorbeeld collectief worden ingezet? Ook kan ervaring worden opgedaan met de nieuwe ondernemersrol van de gemeente in zorg en welzijn: hoe regelen we bijvoorbeeld als gemeente het toezicht op rechtstreeks inkopen en onderaannemerschap en hoe schakelen we instellingen in en tegen welke prijs huren we in? Met behulp van de pilot kan ervaring worden opgedaan met het werken met lokale, kleinschalige zorgarrangementen die zijn gericht op de zelfredzaamheid van burgers in wijken en dorpen die de zorg ontschotten.

4.3 De veranderende rol van maatschappelijke organisaties

Tijdens de gesprekken is de initiatiefnemers ook gevraagd naar de veranderde rol van instellingen; wat kunnen zij betekenen?

Uit de gesprekken blijkt net als in het geval van de overheid vooral behoefte te zijn aan

ondersteuning op maat. In de eerste plaats is er behoefte aan inhoudelijk advies. Dat wordt bijvoorbeeld goed vertolkt in het verhaal over het buurtpreventie initiatief Herungerberg-Noord in Venlo: “In 1998 werd in deze woonkern, 230 woningen, van Venlo veel ingebroken. Er vonden gesprekken plaats met de gemeente, wijkraad en de wijkagent. De werkgroep Buurtpreventie startte in 2000 en heeft zo’n zes contactpersonen. Vanaf het eerste moment was er een goed contact met de wijkagent. Hij fungeerde als adviseur, gaf tips aangaande hang- en sluitwerk, het beheersen van het groen en over een goede verlichting voor buiten én binnen. Bij de bewoners en het team werd het als zeer positief ervaren dat ook de burgemeester op de eerste bijeenkomst aanwezig was. Door allerlei acties zoals bijeenkomsten, artikelen in de wijkkrant en met flyers werden de bewoners op de hoogte gehouden. Mede dankzij de goede contacten met de politie heeft de wijk een aparte status gekregen: ‘Attentie Buurtpreventie’. Zo geeft de politie ook extra aandacht aan de buurt. Het blijft belangrijk om in goed overleg te blijven met de wijkcoördinator, gemeente en wijkagent.”

Organisaties en instellingen kunnen een adviserende en verbindende rol spelen bij het ontstaan van een initiatief, zoals blijkt uit het verhaal van Buurtpreventieteam Vastenavondkamp in Blerick, officieel in 2010 opgericht nadat door de corporatie een bewonerscommissie in het leven werd

geroepen om de leefbaarheid, voornamelijk in de hoogbouw, van Vastenavondkamp te verbeteren. “Medio 2010 werd besloten met zoveel mogelijk instanties te gaan werken aan de leefbaarheid van de wijk. Er ontstond een werkgroep met een bestuur en er zijn inmiddels al verschillende zaken gerealiseerd. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een bloembakactie, vismiddag, buurt-brunch, braderie, buurtmiddag Muspelheim, halloweenavond, Sinterklaasmiddag, st. Maartensvuur, kerstboom inclusief verlichting, en natuurlijk de aanpassingen aan de speeltuinen. Ook voor 2011 is er een hele planning van activiteiten voor de wijk.”

Maar daarna willen de bewoners de bal vooral graag zelf verder oppakken: “Nog meer samenwerken met organisaties en stichtingen in de buurt kan elkaar in beide gevallen mogelijk versterken. Ook op financieel gebied. Het blijft belangrijk om samen activiteiten te organiseren. Om ons heen liggen veel organisaties. Er moet zeker nog meer voordeel (ook financieel) uit samenwerking te halen zijn...”

Net als bij de overheid wordt van instellingen verwacht dat ze zich niet bureaucratisch opstellen of zich te veel inhoudelijk en organisatorisch met het initiatief bemoeien. Organisaties moeten zich vooral proactief opstellen, meedenken en meebewegen met initiatieven van burgers. Zichtbaar zijn en betrokkenheid

tonen. Gebeurt dat niet dan bestaat altijd het gevaar dat initiatiefnemers afhaken zoals bij 18+ groep Generation uit Hout-Blerick. Dat vraagt een kanteling van bestaande structuren en culturen. Kernvraag is dan ook hoe organisaties invulling kunnen geven aan die veranderende rol.

MOGELIJKHEDEN VOOR KANTELING

Het principe van zelfregie en zelfsturing door burgers vraagt van organisaties en instellingen dat zij vraaggericht gaan werken in plaats van aanbodgericht. Niet het aanbod staat centraal maar de vraag. Waar kunnen burgers zelf in voorzien en hoe kunnen organisaties dat ondersteunen, waar is vervolgens nog behoefte aan? Tijdens de rondetafelgesprekken in november heeft de raads werkgroep SAM de vraag voorgelegd aan organisaties en instellingen hoe zij deze kanteling kunnen maken. Deze gesprekken leveren het volgende beeld op:

Woningcorporaties, welzijns- en zorginstellingen ondersteunen deze ontwikkeling naar meer zelfregie en zelfsturing en spelen daar bij de uitwerking van hun bedrijfsvisie nadrukkelijk op in. Dat gaat zeker niet vanzelf, maar vraagt om een omslag van organisaties en hun professionals met als inzet de internalisering van de nieuwe visie en missie. Gewerkt wordt aan deze omslag door deelname aan VenloDroom

en door de start van interne intensieve personele begeleidingstrajecten (cultuur) versus de aanpassing van interne procedures (structuur). Dat is volgens de organisaties vooral werken aan attitude, wat **doe** ik en **hoe** doe ik dat, maar ook al werkende leren samenwerken, met burgers én met andere organisaties. Daarbij is de vraag leidend hoe het beste tegemoetgekomen kan worden aan de vraag van inwoners of cliënten en de “infrastructuur” van wijken/buurtten; ook wel genoemd het “optimaal inzetten op de heelheid van de gemeenschap”. Niet “pamperen”, onbepaald middelen inzetten of de verantwoordelijkheid overnemen, maar de vraag stellen: wat doen en kunnen mensen zelf en wat hebben ze vervolgens eventueel nodig aan facilitering of ondersteuning? In deze context bieden organisaties ondersteuning aan initiatieven van burgers en treden zij op als adviseur en intermediair, leggen zij verbindingen tussen aanwezige burgernetwerken en bieden zij ruimte aan de buurt om een gemeenschap te worden. Dat betekent als organisatie vooral loslaten en op het juiste moment inspringen, ondersteuning bieden, vraaggericht werken en uitgaan van wat mensen zelf kunnen.

Organisaties willen graag **samen** met de gemeente dat veranderingstraject aangaan. Waarom niet samen de grote vraagstukken en opgaven als kanteling van de Wmo-AWBZ oppakken en onderzoeken, blanco beginnen, want niemand heeft het antwoord en

bekijken wat je samen kan betekenen? De samenwerkingsconstructie van VenloDroom is daarvoor in de ogen van de organisaties bij uitstek als werkvorm geschikt. In deze constructie werken organisaties en gemeente als **partners** samen aan de realisering van de VenloDroom.

Aanwezigheid van gemeenschapszin is randvoorwaarde voor het laten ontstaan van burgerinitiatieven. Vanuit de organisaties wordt opgemerkt dat burgers sneller initiatieven voor een leefbare samenleving oppakken. Het lijkt minder gemakkelijk te zijn om initiatieven voor een zorgzame samenleving van de grond te krijgen, maar de onderliggende mechanismen zijn dezelfde. Dat biedt nieuwe mogelijkheden en aanknopingspunten, waarmee in het kader van VenloDroom nu ook geëxperimenteerd wordt. Kernvraag daarbij is: wat kunnen we halen uit persoonlijke én buurtnetwerken.

De samenwerking tussen organisaties en gemeente kan verder worden versterkt door meer oplossingsgericht te werken en te kiezen voor een praktische aanpak. Dat is kleinschalig beginnen, maatwerk leveren, concrete stappen zetten en meters maken en vandaar uit verder bouwen en naar “de stip aan de horizon toewerken”. Nu nog zien de organisaties bij de gemeente te veel bureaucratisch en risicovermijdend gedrag. De focus wordt nog te zeer gelegd op wat niet mogelijk is in plaats van op de

oplossing van een probleem. Energie wordt, zo lijkt het, vooral gestoken in de strikte en eenzijdige naleving van regelgeving en inperking van schade of claimedrag. Daarmee knel je zelfsturing af. Dat vraagt dus ook van de gemeente een omslag: vergroting van het speelveld in plaats van – juridische – verkleining, want het denken vanuit het probleem verstoort het creatieve samenwerkingsproces. Dat vraagt ook van de gemeente dat zij zich “niet opstelt als regent maar als partner in het proces”.

Dus baken als gemeente het speelveld niet bij voorbaat tot op de vierkante meter af, maar biedt als gemeente ruimte voor het proces en bepaal aan de voorkant gezamenlijk doel en proces op hoofdlijnen. Kijk waar gezamenlijk verbindingen gelegd kunnen worden en toets op resultaten achteraf. Insteek is altijd: wat kunnen burgers betekenen en wat is hier de oplossing? Kijk ook als gemeente waar het bij de uitvoering van processen intern “bindt en botst” en stem doel en oplossingsgerichte aanpak intern af. Voorkom aldus dat enthousiaste initiatiefnemers “in bureaucratie gevangen raken”.

VENLODROOM

In VenloDroom⁶ wordt door gemeente en organisaties onderzocht hoe organisaties

gezamenlijk invulling kunnen geven aan hun veranderende rol. Kijkend naar de eerste resultaten is dat perspectief hoopvol⁷. Aanpak en werkwijze sluiten namelijk goed aan bij het gedachtegoed van SAM; er wordt vraaggericht gewerkt, het principe van zelfsturing staat voorop en vraag en aanbod worden lokaal georganiseerd; vertrekkend vanuit de persoonlijke betrokkenheid van burgers en dus ook gericht op een relatief klein geografisch gebied. Een korte toelichting.

Momenteel worden in Venlo-Oost de eerste, positieve ervaringen opgedaan met het aanbieden van vraaggerichte zorg in de wijk door wijkteams van VenloDroom. Die wijkteams worden gevormd door de professionals die zijn verbonden aan de organisaties die samenwerken in VenloDroom. Door die wijkteams wordt de zorgvraag van de individuele burger aan de voordeur in kaart gebracht en in één integraal zorgpakket verwerkt; dus niet meer uitgesplitst in verschillende onderdelen die vervolgens door verschillende partijen kunnen worden aangeboden. In deze constructie hoeft de aanvrager niet meer alle verschillende loketten af te lopen, maar krijgt deze tijdens een “integraal gesprek” maatwerk aangeboden. Er wordt aan de voordeur een zorg- en welzijn arrangement ontwikkeld. Daarbij kan het gaan om een

praktijk

⁶ In VenloDroom hebben gemeente, zorgverzekeraars, woningcorporaties en welzijns- en zorginstellingen zich (ook financieel) gebundeld om samen gestalte te geven aan de nieuwe manier van denken en werken in de zorg. De doelstellingen om enerzijds het aanbod te verbeteren door uitsluitend uit te gaan van behoeften en hulpvragen van burgers, en anderzijds buurtbewoners meer bij elkaar en bij de onderlinge zorg- en hulpverlening te betrekken, zijn de twee belangrijke pijlers waar VenloDroom op is gestoeld.

⁷ Over de stand van zaken bij VenloDroom is door SAM in het najaar van 2011 een uitgebreid gesprek gevoerd met enkele direct betrokkenen van VenloDroom.

pakket van individuele voorzieningen, een collectief aanbod of een hulpaanbod van bewoners en buurtnetwerken of een mix van al deze mogelijkheden.

Belangrijk is dat in deze constructie het principe van zelfsturing voorop staat en

dat niet meteen professionele zorg wordt ingezet, maar eerst het persoonlijke en familienetwerk en het bewonersnetwerk worden aangeboord.

Deze visie en aanpak sluiten goed aan op de koers van raads werkgroep SAM, maar veronderstelt echter wel dat het persoonlijke netwerk en bewonersnetwerk per buurt en wijk in kaart worden gebracht en dat wordt onderzocht hoe de familie en buurt kan worden geactiveerd.

Daarvoor worden door VenloDroom al werkend de methodieken ontwikkeld, met als doel om vraag en aanbod lokaal te organiseren; vertrekkend vanuit de persoonlijke betrokkenheid van burgers en dus ook gericht op een relatief klein geografisch gebied.

Ook dat strookt met de bevindingen van SAM: burgerinitiatieven ontwikkelen zich immers lokaal en vanuit persoonlijke betrokkenheid van de burgers. Als medebewoners de zorgverleners van de toekomst zijn, dan is het belangrijk om te letten op sociale structuur en lokale setting. Wat zijn tot nu toe de ervaringen met deze aanpak?

ERVARINGEN

De ervaringen met deze nieuwe manier van werken zijn goed. De professionals zijn erg enthousiast en de onderlinge samenwerking verloopt prettig. De inzet is goed en de ontschotting op de werkvloer gaat snel.

Het mooie van deze constructie is dat verschillende talenten bij elkaar gevoegd worden, wat veel kennis oplevert om naar de hulpvraag te kijken.

De samenwerkingsconstructie van VenloDroom blijkt bovendien krachtig genoeg te zijn om partijen op de werkvloer bij elkaar te brengen, maakt dat door de medewerkers over het bedrijfsbelang heen kan worden gestapt en onderlinge concurrentiestrijd wordt uitgevlakt.

Er is wel behoefte aan een duidelijk kader en structuur waarbinnen gewerkt kan worden.

De nieuwe manier van werken stelt immers andere eisen aan professionals en veronderstelt een bredere kennis. In de toekomst moet dan ook worden geïnvesteerd in opleidingen en formalisering van bevoegdheden voor de nieuwe manier van werken van 'hogerhand'.

Om dit werk te kunnen doen, moet je immers niet alleen goed thuis zijn in de zorg in de volle breedte, maar moet je ook met beide benen midden in de wijk staan; weten wat er speelt en leeft en wat er mogelijk is in een wijk, zicht hebben op vrijwilligers en bewonersnetwerken in de wijk. Van de besturen van de betrokken organisaties en partijen wordt nu verwacht

dat een volgende stap wordt gezet, zodat de werkwijze in Venlo-Oost over heel Venlo kan worden uitgerold. Cruciaal in dat licht is het vermogen bij de leiding van de partners om de focus te richten op de voordelen van VenloDroom en daarmee het vermogen om over de (financiële) belangen van de eigen organisatie heen te kijken.

In VenloDroom is een goede basis gelegd, partners delen dezelfde toekomstvisie, maar niet iedereen wil even snel. Daarbij speelt ook dat organisatiestructuren en financieringsstromen formeel nog niet in de lijn van de nieuwe praktijk zijn gebracht. Dat is lastig, want uiteindelijk wordt immers ook gestuurd op bedrijfsresultaat.

VOLGENDE STAP VENLODROOM

In januari 2012 is door VenloDroom een volgende stap gezet: de start van het buurtwerkbedrijf in Venlo-Oost; een flexibel, organisch netwerk van voorzieningen in de wijk, waarin Mensana, GGZ Verslavingszorg, Dichterbij, WAA, WIZ en Daelzicht fysiek gebundeld samenwerken. Aan de basis liggen de integrale voorzieningen, gelegen in de wijk zelf, denk aan wijkdagvoorzieningen, vervoer en bijvoorbeeld eetpunten. Bedoeling is dat deze buurt- en wijkvoorzieningen een beroep kunnen doen op de inzet van medewerkers van het buurtwerkbedrijf in die wijk. Het buurtwerkbedrijf wordt laagdrempelig ingericht en er wordt vraaggericht gewerkt. Fysiek wordt het

buurtwerkbedrijf gekoppeld aan het MFA gemeenschapshuis. Idee daarbij is dat de MFA in de toekomst een gemeenschapshuis van de bewoners zelf wordt; het buurtwerkbedrijf is dan vooral gericht op het bieden van ondersteuning aan de voorzieningen die in dit gemeenschapshuis of in de wijk zijn ondergebracht. Door deze ontwikkeling op deze manier vorm te geven, ontstaat er een nieuwe vorm van lokale buurtcoöperatie, of een vorm van een wijkwelzijnsonderneming.

KRITISCHE FACTOREN

Ook voor deze ontwikkeling is het vermogen om verschillende organisatieculturen en structuren met elkaar te versmelten en het vermogen om verschillende financieringsstromen voor het aanbod van welzijn en zorg in de wijk te bundelen van groot belang. Dat zijn kritische succesfactoren. Een andere kritische succesfactor is de rol van de gemeente. Het spreekt voor zich dat door de partners van VenloDroom kritisch gekeken wordt naar de gemeente: houdt die zich aan haar eigen afspraken?

Opgemerkt wordt dat interne procedures bij de gemeente nog niet goed zijn afgestemd en bijgesteld; daar loopt VenloDroom bij het uitrollen van werkzaamheden nu tegenaan. Professionals lopen tegen weerstand aan, er wordt niet altijd proactief meegedacht vanuit de gemeente, maar vastgehouden aan oude procedures en regels. Ook hier is de vraag hoe flexibel de gemeentelijke organisatie is in het meedenken met

ontwikkelingen in VenloDroom en welke investeringen er worden gedaan om de leerpunten in de gemeentelijke organisatie te internaliseren. Lukt dat de gemeentelijke organisatie niet of haakt de gemeente af, dan is het afbreukrisico bij de andere partijen immers groot. Het risico is dan dat ook andere partijen terugvallen op het eigen belang.

Dat strookt met eerdere bevindingen van raads werkgroep SAM: de gemeentelijke organisatie heeft nog een slag te maken voordat zij zichzelf communicatieve overheid kan noemen. Ook bij VenloDroom geldt dat van de gemeente een andere opstelling wordt verwacht; niet die van controleur, maar van partner en verbinder. Dat vraagt om een kanteling van de gemeentelijke organisatie en dat is daarmee een belangrijk aandachtspunt.

DOORONTWIKKELING VENLODROOM EN ROL VAN DE RAAD

Bij de doorontwikkeling van VenloDroom speelt de raad een belangrijke rol als kadersteller.

Voor VenloDroom is van belang dat de raad ook kaders neerzet over het democratisch gehalte van bewonersbetrokkenheid; wat is het beeld dat de gemeente daarbij voor ogen heeft en hoe wenst de gemeentelijke overheid dat te bevorderen en te ondersteunen? Hoe wil zij stimuleren dat in Venlo netwerksamenwerking op de kaart

wordt gezet? Wat is haar visie op de serviceverlening door de gemeente; in het 1 op 1 contact, maar ook door het stadsdeelmanagement?

Naast kaderstelling en budgetrecht heeft de raad ook de controlerende rol.

Dat betekent volgens VenloDroom niet nog meer regelgeving en nog meer controle, maar investeren in vertrouwen in plaats van wantrouwen en bewegen naar meer regelruimte.

Ook dit perspectief van VenloDroom op de rol van de raad past goed bij de visie van de werkgroep SAM. In de visie van de werkgroep SAM heeft de gemeente immers een belangrijke sturende en verbindende rol. Niet alleen is het belangrijk dat de gemeente investeert in de ontwikkeling van de netwerksamenleving en zich opstelt als communicatieve overheid, daarnaast dient de gemeente ook visie te ontwikkelen over de ruimte die burgers krijgen om zelf invulling te geven aan gemeenschapszin. Dat dient in de ogen van SAM onder andere gestalte te krijgen bij de uitwerking van de visie op de ontwikkeling van de MFA's naar huizen van de gemeenschap in de wijk.

Ten aanzien van de vraag welke rol wordt toebedeeld aan burgers voor beheer en exploitatie van het huis van de wijk dient in de visie van SAM en VenloDroom toegewerkt te worden naar de constructie van een bestuur dat vooral bestaat uit vertegenwoordigers van bewoners- en

buurtnetwerken. Aan dit bestuur worden bevoegdheden en middelen toegekend. Wmo-gelden, AWBZ-middelen en zorgverzekeringsgelden worden daarvoor bij wijze van spreken naar de wijk "omgeploegd". Middelen worden dan niet langer toegewezen aan afzonderlijke organisaties, maar aan collectieve voorzieningen die in en door de wijk (bewoners en professionele organisaties) ontwikkeld en gerund worden.

4.4 Ten slotte...

Als we kijken naar de verhalen die in de verschillende stadsdelen zijn opgehaald, dan valt toch in de eerste plaats de grote gemene deler op; er zijn meer overeenkomsten dan verschillen tussen de initiatieven. Er zijn geen grote verschillen waar te nemen in de wijze waarop door burgers aan initiatieven vorm gegeven wordt, en andersom ook niet in de wijze waarop de gemeente contacten onderhoudt met burgers.

Zoomen we in op onze opdracht, dan hebben we vrij aardig in beeld gekregen wat burgers kunnen en willen en wat ze wel en niet verwachten van de lokale overheid (lees: raad, college en ambtelijke organisatie) en van organisaties en instellingen.

Vertrekpunt is de betrokkenheid bij de buurt en samenleving van inwoners. Bewoners willen graag zelf gestalte geven aan leefbaarheid in de buurt en zorg voor

elkaar. De kracht van burgerinitiatieven is gelegen in het handelen vanuit persoonlijke betrokkenheid en de lokale, kleinschalige beweging 'van onderop'.

Daarmee verandert de opdracht voor de overheid en voor instellingen en kantelt de vraag van 'wat willen wij voor u betekenen?' naar: 'burgers, wat kunt u zelf betekenen?' Ruim baan bieden aan burgerinitiatieven en deze ondersteunen en stimuleren. Hoe kunnen overheid en instellingen dat?

De rol van de lokale overheid bij burgerinitiatieven wordt door burgers vooral ondersteunend gezien. **"Zelfsturing en zelfregie betekent voor de gemeente vooral: loslaten"**, zo wordt krachtig verwoord door de bewoners van de Casinoflat in Venlo. Verder is er vooral behoefte aan advies over de verbinding en mogelijke verbreding van het initiatief; aan informatie over wat er allemaal al is en speelt in Venlo. Insteek is de verruiming van het perspectief en de verbreding van de participatiecirkel. Leren van ervaringen van anderen en profiteren van elkaar. Ook is er behoefte aan concreet advies over fondsenwerving en management van burgerinitiatieven.

In hoofdstuk 5 wordt dit kader voor de toekomst verder uitgewerkt. In hoofdstuk 6 wordt dit kader vertaald naar de nieuwe rollen van burgers, gemeente en maatschappelijke organisaties.

5

KADER VOOR DE
TOEKOMST

5. KADER VOOR DE TOEKOMST

De gemeente moet meer ruimte gaan geven aan haar burgers om in het openbare domein te experimenteren met nieuwe vormen van leefbaarheid en zorg voor elkaar.

In Venlo zijn meerdere programma's en projecten in uitvoering die te maken hebben met zelfsturing en zelfregie. Denk aan VenloDroom, Huizen van de Wijk, Kanteling Wmo, Leefbare wijken en kernen, Veelzijdige Stad in het Groen, enz. De raadswerkgroep is van mening dat Stad van Actieve Mensen niet als een nieuw programma in deze reeks beschouwd moet worden, maar veel meer als een onderstroom voor reeds bestaande projecten en programma's. Zelfsturing en zelfregie zijn van een andere orde dan de hierboven genoemde programma's en projecten. Zelfsturing is een filosofie, een manier van kijken naar de werkelijkheid en zegt vooral iets over de wijze waarop burgers, overheid en maatschappelijke organisaties in hun onderlinge relaties acteren. Zelfsturing is een praktijk van met elkaar samenwerken, elkaar respecteren, de dialoog voeren met elkaar en met elkaar communiceren.

5.1 Onderscheid in verschillende typen processen

Tijdens haar werkbezoek aan Peel en Maas heeft de raadswerkgroep kennis gemaakt met de manier waarop in deze gemeente al gedurende 15 jaar gewerkt wordt volgens de principes van zelfsturing. Werken volgens de principes van zelfsturing gaat uit van de veronderstelling dat er in de samenleving gebeurtenissen en ontwikkelingen plaatsvinden die 'eigendom' zijn van de burgers, en waarvoor zij zelf de verantwoordelijkheid nemen.

Om die eigen positie van burgers in de samenleving inzichtelijk te maken, is het zinvol een onderscheid te maken tussen het publiek domein en het openbaar domein. In het publiek domein zijn vooral overheid en maatschappelijke organisaties in de lead, terwijl in het openbaar domein burgers in dorpen en wijken de initiatiefnemer zijn voor het werken aan een leefbare gemeenschap. In een schema⁸ kan dit als volgt weergegeven worden:

⁸ Dit schema is ontleend aan het brondocument "De ontwikkeling van een zelfsturende, vitale gemeenschap", uitgave van de Proeftuin Zelfsturing/Gemeente Peel en Maas, 2009.

Interactief beleid versus zelfsturing

		Idee	Vorbereiding	Uitvoering	Evaluatie	
Openbaar domein	Type 1: Dorp/wijk					Kaders gemeente
	Type 2: Dorp/wijk+gemeente	Visie dorp/wijk	Zelfsturing/dialoog			
Publiek domein	Type 3: Gemeente+dorp/wijk		Interactief/participatie			
	Type 4: Gemeente					

Het schema onderscheidt een viertal typen processen in de samenleving.

Type 1 omvat de processen en ontwikkelingen waarbij de burgers de leidende actoren zijn. Bij deze processen hebben overheid en maatschappelijke organisaties geen rol. Denk aan de buurtbarbecue, het straatfeest, burenhulp, informele zorg, versterking van het positieve leefklimaat in de eigen buurt, enz.

Bij type 2 zijn eveneens de burgers aan zet, maar spelen overheid en/of maatschappelijke organisaties een ondersteunende rol. Hier kun je bijvoorbeeld denken aan het opzetten van dagvoorzieningen, eetpunten, de ontwikkeling van een huis van de wijk (als huis van de gemeenschap van burgers) en aan verduurzaming van de omgeving.

Typen 1 en 2 vormen samen het openbare domein. Alle processen in typen 1 en 2 spelen zich af in de leefwereld van de burgers die met elkaar een gemeenschap vormen. Dit is het openbare domein in de samenleving. De zelfsturing is communicatief van aard, vindt plaats tussen burgers onderling, eventueel ondersteund door overheid of maatschappelijke organisaties en is gericht op **overeenstemming**. “Wie het beter weet mag het zeggen, maar is niet de baas”, zou een slogan kunnen zijn bij deze vorm van communicatie.

Type 3 omvat processen en ontwikkelingen waarvoor de overheid de verantwoordelijkheid draagt en waar burgers via

interactief bestuur worden betrokken bij vormgeving van de inhoud (participatie). Denk aan ruimtelijke ordening en stadsontwikkeling. Communicatie met burgers is gericht op resultaat. Type 3 processen lenen zich uitstekend voor interactieve beleidsvorming en burgerparticipatie.

Type 4 omvat processen waar de overheid exclusief verantwoordelijk voor is en waar zelfs sprake is van ‘gelegitimeerd autoritair handelen’ door de overheid. Denk aan diverse wetgevingen en de handhaving daarvan (veiligheid).

Typen 3 en 4 vormen samen het publieke domein. Alle processen komen voort uit de systeemwereld van de overheid, waar door middel van interactief bestuur de burger wordt betrokken bij het overheidshandelen. De communicatie met de burger is gericht op **resultaat**.

Kaderstelling door de gemeente vindt vooral plaats bij processen en ontwikkelingen die vallen onder typen 2, 3 en 4. Bij processen en thema’s met een type 1 karakter speelt de gemeente geen expliciete rol. Bij type 1 processen zijn de burgers aan zet, is sprake van zelfsturing en zelfregie, zonder overheidsbemoeienis of overheidsingrijpen. Dit geldt ook in sterke mate voor type 2 processen.

MEER RUIMTE VOOR BURGERS

Een pleidooi voor meer zelfsturing en zelfregie betekent dat de ruimte voor type

1 en type 2 processen vergroot en versterkt wordt. Dat betekent op de eerste plaats dat de overheid een voortdurende dialoog aangaat en onderhoudt met burgers en maatschappelijke organisaties. In deze dialoog wordt gezamenlijk bekeken welke processen en activiteiten zich lenen voor zelfsturing en zelfregie en waar de grenzen van individuele en collectieve verantwoordelijkheid van burgers liggen en hoe deze grenzen verlegd kunnen worden om de openbare ruimte voor burgers (type 1) ‘op te rekken’.

De centrale stelling van deze kaderstellende notitie is dat de gemeente meer ruimte moet geven aan haar burgers om in het openbare domein (type 1 en 2) te experimenteren met nieuwe vormen van leefbaarheid en zorg voor elkaar. Uit de interviews van de raads werkgroep met de burgerinitiatieven is gebleken dat burgers deze ruimte nodig hebben om hun verantwoordelijkheid te kunnen nemen voor het werken aan een kwalitatief betere samenleving.

Op de tweede plaats is tijdens de interviews van de raads werkgroep gebleken dat vertrouwen als verbindende factor bij zelfsturing een grote rol speelt. Burgers, maatschappelijke organisaties en overheid moeten vertrouwen hebben in zichzelf en in elkaar om zelfsturing een kans van slagen te geven. Vertrouwen is ook nauw gelieerd met gelijkwaardigheid, betrokkenheid en toegankelijkheid. Eén van de grootste klachten van burgers jegens

overheid en maatschappelijke organisaties die tijdens de interviews op tafel kwamen, was het gevoel ‘er niet door heen te komen’, als je als burger een gesprek aangaat met ‘de overheid’ of een maatschappelijke organisatie. Zolang de communicatie één op één verloopt, en men elkaar kent bij naam en voornaam, gaat het goed. Maar een vraag voorleggen aan ‘de gemeente’ loopt volgens de geïnterviewden vaak uit op een non respons.

Overigens geldt dit niet voor de dienstverlening door de stadswinkels, waar vooral vragen uit de typen 3 en 4 aan de orde zijn. Over deze dienstverlening zijn de burgers in het algemeen erg positief. We hebben het hier echter uitdrukkelijk over vragen en ontwikkelingen die passen binnen typen 1 en 2.

Typen 1 en 2 hebben geen betrekking op de dienstverlenende rol van de overheid, maar op haar communicatieve rol. De komende jaren zal de gemeente ons inziens flink moeten investeren in het versterken van haar communicatieve rol.

Tot slot is voor succesvolle zelfsturing en zelfregie vereist dat bij ieder vraagstuk en bij iedere activiteit goed gekeken wordt wie de verantwoordelijkheid voor het desbetreffende onderwerp draagt. Dat kan zelfs betekenen dat de verantwoordelijkheid per fase in het proces verschilt. Als voorbeeld: de visieontwikkeling rond een huis van de wijk is een collectieve verantwoordelijkheid van de wijkbewoners (het

moet immer hún huis van de wijk worden); bij de vormgeving speelt de overheid een belangrijke rol (investeringen); bij de exploitatie is de gemeenschap weer aan zet (gemeenschapsonderneming).

Het is van groot belang dat bij iedere fase in het proces en bij iedere activiteit burgers, maatschappelijke organisaties en gemeente zich afvragen, waar de verantwoordelijkheden liggen, en wie de 'eigenaar' is van het proces en van het onderwerp.

5.2 Ware liefde of liefdevolle verwaarlozing?

Om het mechanisme van een zelfsturende samenleving verder uit te diepen, heeft de raads werkgroep SAM in mei 2011 een themabijeenkomst georganiseerd onder de titel: "Zelfsturing in Venlo, waar staan we en waar willen we naar toe?" Aan deze bijeenkomst werd meegewerkt door Ben van Essen en Imrat Verhoeven. Ben van Essen is strateeg bij de provincie Limburg en houdt zich intensief bezig met de thema's zelfsturing en burgerparticipatie. Imrat Verhoeven is onderzoeksmedewerker aan de Universiteit van Amsterdam en publiceert regelmatig over het onderwerp relatie burgers-overheid. Zowel Van Essen als Verhoeven beschreven de relatie tussen burgers en overheid aan de hand van het thema 'liefde'.

Van Essen betoogde in zijn inleiding dat de overheid op alle fronten op zoek is naar

manieren om de eigen verantwoordelijkheid van de burgers te versterken. De vraag is of dit met 'ware liefde' gebeurt. De meeste programma's van de overheid vertrekken vanuit de constatering dat de overheid niet langer alleen verantwoordelijk kan zijn voor de inrichting en vormgeving van de samenleving. Daarvoor ontbreekt het geld. Bovendien wordt het hoog tijd dat de verzorgingsstaat omgebouwd wordt naar een 'participatie-samenleving'. Burgers moeten 'goed burgerschap' gaan tonen. Deze opstelling van de overheid krijgt in de praktijk vaak een paradoxaal karakter: communicatie met burgers beperkt zich vaak tot voorlichting en de burgers zijn in veel gevallen het sluitstuk van een veranderingsproces. Je zou dit 'valse liefde' voor de burger kunnen noemen. In andere situaties vraagt de overheid het onmogelijke van burgers: 'Vanaf nu doen we in deze wijk aan zelfsturing en maken we harde afspraken met de instellingen over het stimuleren van burgerparticipatie'. Een roep om 'onmogelijke liefde', aldus Van Essen. 'Ware liefde' in de driehoek burgers – overheid – maatschappelijke organisaties vraagt om een houding van de overheid die burgers de ruimte geeft om autonoom na te denken over de toekomst van hun eigen wijk of dorp en deze 'dromen' te vertalen in plannen, manieren van omgaan met elkaar, enz. De rol van de overheid verschuift van bepalend naar faciliterend, soms ondersteunend, soms regisserend. De andere kant van ware liefde is dat deze ook vraagt om opoffering: belangeloze inzet van iedereen

om als burger mee te werken aan een leefbare samenleving. Volgens Verhoeven dient ware liefde vaker de vorm van 'liefdevolle verwaarlozing' aan te nemen. De term liefdevolle verwaarlozing is bedacht door Evelien Tonkens, met wie Verhoeven nauw samenwerkt. Hoewel de gemeente steeds luider het actieve burgerschap promoot, is er in de praktijk vaak sprake van onverschilligheid, controle of overname:

- Onverschilligheid uit zich in het ontlopen van verantwoordelijkheid, in het gebrek aan erkenning van nieuwe ontwikkelingen of in het niet zien van de bijdragen die burgers leveren aan de leefbaarheid in dorp en wijk.
- Controle blijkt uit het strikt vasthouden aan procedures in plaats van voor de inhoud te gaan, of uit het miskennen van zelfstandigheid van de actieve burgers. Te veel controle is een gevolg van het gebrek aan vertrouwen in de burgers.
- Overname (door de overheid) van initiatieven die burgers bedacht hebben, tast de autonomie van de initiatiefnemers aan. Ook het bepalen van wat goed is voor individuele burgers valt onder de neiging van de overheid om de zeggenschap van burgers over te nemen.

Om deze vormen van verwijdering tussen overheid en burgers op te lossen, dienen medewerkers van de overheid nieuwe competenties aan te leren: betrokkenheid, flexibiliteit en zo veel mogelijk 'loslaten'. Het gaat daarbij niet alleen om

'technische' competenties, maar vooral ook om het dichten van de emotionele kloof die tussen burgers en overheid gegroeid is. Terugwinnen van vertrouwen dus. Dat wil zeggen erkennen dat emoties in contacten er toe doen en in persoonlijke contacten met burgers empathie tonen voor gevoelens van burgers. Dit geldt overigens ook voor het handelen van professionals van maatschappelijke organisaties. Wanneer burgers gevoelens van angst, woede of teleurstelling hebben over hun relatie met gemeente of organisaties, dan zijn die gevoelens gebaseerd op gebeurtenissen waarin het mis ging in het contact. Dan baat het niet om nog harder te gaan dreigen, of bozer te worden en is de enige weg om verder te komen een kritisch zelfonderzoek naar de opstelling van de betrokken actoren. De relatie tussen overheid en burgers dient volgens Verhoeven omgevormd te worden naar liefdevolle verwaarlozing: een combinatie van nabijheid en afstand, waarin beide partijen elkaar respecteren zonder elkaars verantwoordelijkheid over te nemen. De betrokkenheid op elkaar groeit, terwijl de erkenning dat burgers centraal staan in de leefwereld, tegelijkertijd sterker wordt. Burgers groeien in hun zelfsturende rol, maar doen dat altijd in communicatie met anderen. Zelfsturing is intrinsiek een sociale activiteit. Zelfsturing doe je niet alleen, maar samen met anderen.

De transitie naar een zelfsturende samenleving vraagt een grote verandering in het denken en doen van alle betrokkenen.

toekomst

Met name de overheid, de gemeente 'moet van ver komen'. Of zoals Hubert Bruls, burgemeester van Venlo, het tijdens de themabijeenkomst over zelfsturing formuleerde: "Prachtig dat de raad van Venlo het lef toont om te onderzoeken hoe Venlo kan toegroeien naar een zelfsturende samenleving. Ik spreek de wens uit dat de raad en de gemeentelijke organisatie ook daadwerkelijk de consequenties zullen trekken wanneer uit het onderzoek blijkt, dat de burgers in Venlo graag de verantwoordelijkheid voor de sociale ontwikkeling van de wijken en dorpen willen nemen. De gemeente zal dan moeten laten zien dat ze de burgers ook het vertrouwen schenkt dat ze daarbij nodig hebben. Inclusief het maken van fouten... Met andere woorden: niet de vraag 'Hoe krijgen we de burgers actief', maar de vraag 'Hoe scheppen we als gemeente het kader waarbinnen burgers de verantwoordelijkheid voor de vormgeving van de samenleving ten volle kunnen oppakken', staat centraal."

5.3 Gouden driehoek

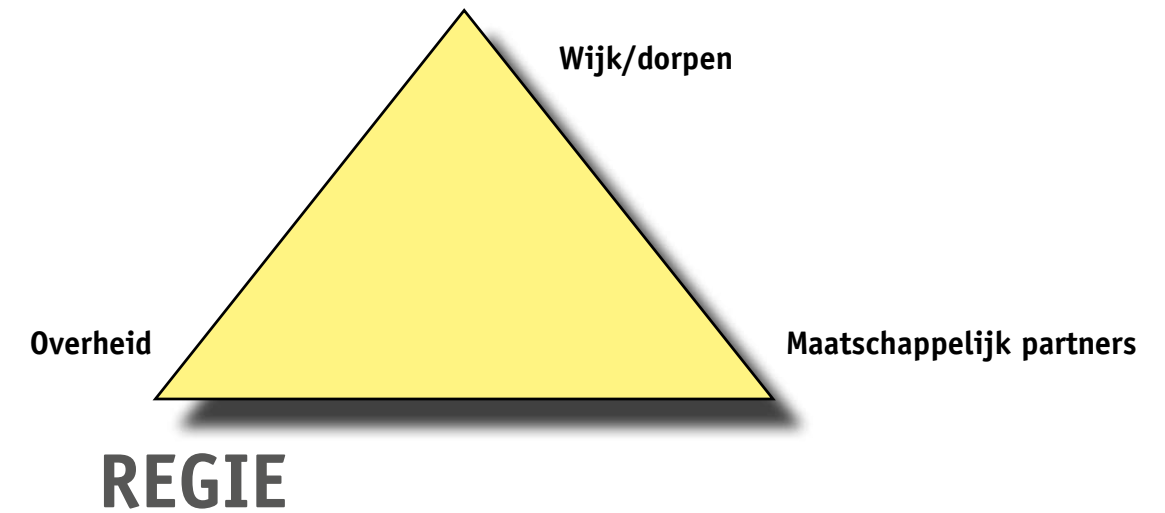
De verhouding tussen overheid, maatschappelijke organisaties en burgers kan het beste gedacht worden in een driehoek. In deze driehoek nemen burgers, overheid en maatschappelijke organisaties ieder een punt 'voor hun rekening'. Kenmerkend voor zelfsturing is dat de communicatie en dialoog steeds via de drie zijden van de driehoek verloopt en wederkerig is. Dat geeft de driehoek een gouden randje.

Belangrijk is wel om ons te realiseren dat deze driehoek vooral geldt voor processen en activiteiten in het openbare domein (zie schema elders in dit hoofdstuk 5).

In de driehoek heeft de overheid vooral een regisserende rol. Regie voeren betekent niet de baas spelen, maar netwerkpartners (maatschappelijke organisaties en burgers) bij elkaar brengen teneinde synergie tussen partners te bewerkstelligen.

Een belangrijk element van regievoering is het samen ontwikkelen en vasthouden van een gedeelde visie. Dat betekent met elkaar steeds de volgende vragen stellen: hoe definiëren we de vraagstelling of de activiteit; welk doel heeft eenieder voor ogen; via welke wegen gaan we de doelen realiseren en wat is eenieders aandeel en taak in de realisatie? Regie voeren betekent een omslag maken van project- en productgericht denken naar procesmatig denken.

Om zelfsturing en zelfregie te verankeren in de Venlose gemeenschap is het niet noodzakelijk een nieuwe structuur te ontwerpen. Zelfsturing en zelfregie vindt immers plaats in lokale gemeenschappen, dorpen en wijken. Tijdens haar onderzoek heeft de raads werkgroep vastgesteld dat er op dit moment in Venlo eerder te veel dan te weinig overlegstructuren zijn. Regelmatig werd de opmerking gehoord dat er al zoveel vergaderd wordt, en dat er juist daardoor vaak langs elkaar heen gewerkt wordt. Zelfsturing vraagt om communicatie per wijk of dorp. Dorpsoverleggen, wijkraden

en buurtoverleggen kunnen daar een belangrijke rol in spelen. Dat vereist wel specifieke vaardigheden van deze gremia. De verleiding is groot om als wijkraad of dorpsraad de zaken voor de burger te gaan regelen. In feite creëer je daarmee een nieuwe tussenlaag tussen burgers en gemeente. Uit een aantal interviews van de raads werkgroep is naar voren gekomen dat het veel beter is om dorpsraden en wijkraden te transformeren naar wijkoverleggen en dorpsoverleggen die de communicatie tussen burgers en tussen maatschappelijke organisaties in hun eigen wijk of dorp stimuleren zonder zelf de verantwoordelijkheid te nemen voor de oplossing van allerlei problemen. Dat schept een stevige basis voor zelfsturing in de lokale gemeenschappen. Wie met wie overlegt en hoe lang zo'n overleg stand moet houden, wordt daarmee een zaak van burgers zelf, in samenspraak met lokale verenigingen en maatschappelijke organisaties.

Daarmee wordt ook de basis gecreëerd voor lokale oplossingen op maat voor vraagstukken op het gebied van leefbaarheid en zorg voor elkaar. Het ene dorp is het andere niet en iedere wijk of buurt verschilt van de andere.

Op gemeentelijk niveau zijn dan alleen nog maar regiestructuren nodig voor een aantal belangrijke thema's zoals leefbaarheid/gemeenschapontwikkeling, wonen-welzijn-zorg, en jeugd en gezin. Deze regiestructuren ontwikkelen geen blauwdrukken voor de aanpak van maatschappelijke vraagstukken, maar bewaken dat de actoren in de driehoek steeds opnieuw de dialoog voeren over relevante ontwikkelingen en activiteiten in dorpen en wijken.

Met andere woorden: het zwaartepunt van de ontwikkeling naar een leefbare sociale samenleving ligt in de wijken en dorpen en niet op het 'hoogste' niveau. In hoofdstuk 6 wordt dit vertaald in nieuwe rollen voor burgers, overheid en maatschappelijke organisaties.

NAAR EEN NIEUWE
ROL VOOR BURGERS,
OVERHEID EN
MAATSCHAPPELIJKE
ORGANISATIES

6. NAAR EEN NIEUWE ROL VOOR BURGERS, OVERHEID EN MAATSCHAPPELIJKE ORGANISATIES

Zelfsturing en zelfregie vragen om andere, meervoudige rollen voor burgers, overheid en maatschappelijke organisaties. In dit hoofdstuk worden deze rollen nader beschreven.

BURGERS

Burgers worden uitgenodigd en uitgedaagd om hun eigen kracht en creativiteit maximaal in te zetten en te benutten. Ze hebben de lead bij het verwoorden van de toekomstvisies over hun eigen dorp en wijk. Ze dragen verantwoordelijkheid voor het ontwikkelen en in stand houden van voorzieningen in het sociale domein. Ze worden daarbij geholpen en ondersteund door maatschappelijke organisaties en gemeente. Het kan gaan om eenvoudige initiatieven dichtbij huis, waarbij een groepje burgers de handen uit de mouwen steekt. Denk aan het schoonhouden van de straat, elkaar aanspreken op overlast, het organiseren van buurtontmoetingen. Maar het gaat ook over de ontwikkeling van een visie op de toekomst van de eigen buurt of de eigen dorpskern: hoe willen wij dat onze buurt of onze kern er over 10 jaar uitziet?

Deze verantwoordelijkheid van de burgers kan wat betreft de raadswerkgroep SAM ver doorgevoerd worden. Zo kunnen burgers ook meer bestuurlijke en materiële verantwoordelijkheid gaan dragen voor wijkvoorzieningen.

Denk aan de exploitatie van gemeenschaps- huizen en huizen van de wijk. Het verdient aanbeveling om te starten met verschillende vormen van 'burgerbestuur' die de voorzieningen in dorpen en wijken besturen en beheren. Door burgers de verantwoordelijkheid terug te geven voor de exploitatie van voorzieningen in wijk en dorp krijgen ze ook daadwerkelijk invloed om de richting waarin voorzieningen zich ontwikkelen, te beïnvloeden en te sturen. Analoog aan experimenten in Engeland⁹ is het de moeite waard om ook in Venlo te onderzoeken hoe burgers hun eigen gemeenschapsondernemingen in dorp en wijk kunnen runnen. Helemaal nieuw is dit niet: in de gemeente Peel en Maas runnen de dorpskernen al jaren hun eigen gemeenschaps- huizen, waarbij het belang van de lokale gemeenschap leidend is voor de verdere ontwikkeling van de voorzieningen. Een gemeenschap die gegrepen is door het 'virus' van zelfsturing, krijgt veel voor elkaar. Ze runt de eigen dagvoorzieningen voor bijvoorbeeld ouderen, eetpunten, jeugdclubs en recreatieve ontmoetingen. Burgers blijken ware vaklui in het ontwikkelen en organiseren van voorzieningen en uitingen van gemeenschapszin, waarin gemeenschapontwikkeling en zorg voor elkaar centraal staan. De interviews die de raadswerkgroep SAM gehouden heeft, geven daar goede voorbeelden van.

⁹ In Engeland wordt in het kader van de Big Society druk geëxperimenteerd met diverse vormen van Community Trusts: gemeenschapsondernemingen die gerund en geëxploiteerd worden door burgers.

Burgers nemen niet vanzelfsprekend een zelfsturende houding aan. Ook dit is iets wat moet groeien. Niet alle burgers groeien gelijkmatig in deze rol. En niet alle burgers zijn hetzelfde. Globaal zijn vier groepen burgers te onderscheiden in de samenleving. Deze vier groepen zijn allemaal ongeveer even groot en zijn als volgt te omschrijven:

- **Afhankelijke burgers:** deze groep inwoners heeft problemen met veranderingen, is gezagsgetrouw, mijdt risico's en leeft redelijk teruggetrokken. Zij hebben behoefte aan persoonlijk contact en duidelijke informatie. Vaak beschikken deze burgers over specifieke kwaliteiten, maar worden zij daar niet op uitgedaagd. De ervaring leert dat wanneer deze mensen actief uitgenodigd worden om mee te werken aan een initiatief, zij uit hun 'schulp' komen en over veel talenten beschikken.
- **Afwachtende burgers:** deze groep inwoners is op zichzelf gericht, heeft een duidelijke eigen identiteit en een kritische en veeleisende houding ten opzichte van de gemeente en maatschappelijke organisaties. Zij denken zichzelf te kunnen redden, hebben de ander niet nodig en letten vooral op het eigen voordeel. Zij zijn pragmatisch en ondernemend van aard en voelen zich vereerd wanneer ze daar op aangesproken worden.
- **Afzijdige burgers:** deze groep heeft een grote afstand tot de politiek en wantrouwt ieder gezag. Zij maken zich zorgen over hun eigen economische positie, zijn druk

bezig met werk en inkomen en keren zich steeds meer af van de samenleving. Het herstellen van de communicatie met deze groep burgers is niet eenvoudig. Dat kan alleen vanuit een grote mate van betrokkenheid bij hun persoonlijk wel en wee.

- **Actieve burgers:** deze groep werkt graag samen met de overheid en maatschappelijke organisaties om beleid en uitvoering van beleid mee te bepalen. Zij zijn tolerant, analytisch en ruim denkend, beschikken over goede netwerken en tonen een grote betrokkenheid bij buurt en samenleving. Zij lopen vaak voorop bij participatieprocessen.

Deze indeling in vier groepen is niet stigmatiserend bedoeld. Het is eerder een hulpmiddel om een aantal stijlkenmerken van maatschappelijke betrokkenheid van burgers te onderscheiden. Veelal zijn een aantal stijlkenmerken in één persoon verenigd.

Juist in de verschillen tussen groepen van burgers liggen de kansen dat zij elkaar motiveren om 'mee te doen'. Dit betekent vaak wel, dat inwoners van een dorp of buurt elkaar actief moeten benaderen met de vraag om mee te werken aan een initiatief. Persoonlijke benadering en intermenselijke belangstelling zijn daarbij belangrijke instrumenten.

Dit vraagt om bijzondere vaardigheden op het gebied van gemeenschapsontwik-

keling. Iedereen kan deze vaardigheden ontwikkelen, waarbij de actieve burgers en de afhankelijke, c.q. afwachtende burgers zich eerder aangesproken en uitgedaagd zullen voelen dan de afzijdige burgers.

Overigens betekent zelfsturing niet dat iedere burger in gelijke mate meedoet. De ervaring leert dat je een actieve groep mensen nodig hebt, die vervolgens anderen erbij betreft door hen persoonlijk uit te nodigen mee te doen.

OVERHEID, GEMEENTE

In deze kaderstellende notitie wordt afwisselend gesproken over overheid en gemeente¹⁰. Overheid is een algemeen begrip, de gemeente is een van de verschijningsvormen van de overheid en vormt de lokale bestuurslaag. Wanneer we het in deze kadernota hebben over de overheid, hebben we het meestal over de lokale overheid, de gemeente. Tenzij uit de context anders blijkt.

De overheid heeft in de loop der tijden diverse rollen ontwikkeld. Dat geldt ook voor de lokale overheid. De rollen die op dit moment het meest in het oog springen, zijn die van de autoritaire en de regelgestuurde overheid. In haar rol van **autoriteit** voert de overheid wetgeving uit en dwingt zij

naleving van wetgeving af. Dit is een belangrijke taak van de overheid, waaraan de burgers gevoelens van veiligheid en geborgenheid ontlenuen. In deze rol past ook het recht om belastingen te innen en regels op te stellen waaraan burgers zich dienen te houden wanneer ze actief zijn in het publieke domein. De rechtstaat is op deze basis georganiseerd.

De tweede rol van de overheid betreft de **regelgestuurde overheid**. Vanaf de jaren '60 van de vorige eeuw heeft de overheid een groeiend aantal regels en systemen ontworpen om de gelijkheid van burgers en de rechtvaardigheid in de samenleving te garanderen. De regelgestuurde systemen treffen we met name aan in de ruimtelijke ordening, de sociale wetgeving, de zorg, het onderwijs, milieu, kortom alle terreinen waar de overheid landelijk, provinciaal of lokaal beleid voor ontwikkelt. Deze regelgestuurde rol van de overheid is op dit moment sterk ontwikkeld. De pogingen om de burger in deze systemen mee te laten denken, beslissen en doen, zijn veelvuldig. Burgerparticipatie is 'hot'. Maar de overheid blijft leidend.

Zelfsturing vraagt van de overheid dat zij een derde, nieuwe rol ontwikkelt naast de autoritaire en regelgestuurde rol, namelijk die van de **communicatieve overheid**. De communicatieve overheid beschouwt burgers als gelijkwaardige partners.

¹⁰ Bij het bepalen van de rol van de overheid is dankbaar gebruik gemaakt van de notitie "Meervoudigheid in het openbaar bestuur" (G. Schmitz, gemeente Peel en Maas).

Regels gaan overboord en ook beroept de overheid zich niet langer op haar gezag, dat zo kenmerkend is voor de autoritaire overheid. Overleg met burgers vindt plaats op basis van gelijkwaardigheid en is op overeenstemming gericht. De kwaliteit van de dialoog vormt de basis van het overleg tussen overheid en burgers.

De communicatieve overheid erkent het bestaan van de autonome leefwereld van de burgers en geeft ruimte aan de directe democratie.

De communicatieve overheid werkt niet vanuit regels en procedures, maar vanuit gelijkwaardigheid, dialoog en vertrouwen. In de dialoog met de burgers worden gezamenlijke doelen en visies geformuleerd en gedeeld. Dit vraagt om zeer open netwerken en het vermogen om kernwaarden met burgers te delen.

Nogmaals: de overheid vervult deze drie rollen naast elkaar. Het zijn onderscheiden rollen die alle drie bij het wezen van de overheid horen. Wat nieuw is, is de rol van de communicatieve overheid, die past bij zelfsturende gemeenschappen. Parallel hieraan ontwikkelen burgers ook een nieuwe rol: naast die van onderdaan (passend bij de autoritaire overheid) en de rol van citizen (passend bij de regelgestuurde overheid), groeien burgers in hun rol van vakman.

De vakman die werkt aan een leefbare samenleving met een identiteit die past bij de hedendaagse tijd. Zowel de overheid alsook de burger hebben een meervoudig karakter.

MEERVOUDIGHEID: BETEKENIS VOOR RAAD, COLLEGE EN ORGANISATIE

Wanneer we ervan uitgaan dat de overheid bestaat uit meerdere lagen, namelijk een autoritair deel, een regelgestuurd deel en een communicatief deel, dan kunnen we gemakkelijker de complexe rol van raad, college en (ambtelijke) organisatie duiden. In onderstaand schema pogen we de drie rollen van raad, college en ambtelijke organisatie verder te beschrijven.

Schema meervoudigheid openbaar bestuur

	Autoritaire rol	Regelgestuurde rol	Communicatieve rol
Raad	<ul style="list-style-type: none"> • Communicatie met burgers is beperkt en gericht op het doen naleven van regels 	<ul style="list-style-type: none"> • Sterke interactie met de burgers, gericht op 'meedoen' • Raad beslist over lokale invulling van regelgeving en gedraagt zich klantgericht • Belang van de burger loopt parallel met het eigen politieke belang 	<ul style="list-style-type: none"> • Communicatie met burger is subtiel • Raadslid is in de gemeenschap aanwezig als burger • Raad geeft ruimte aan andere actoren (burgers)
College	<ul style="list-style-type: none"> • College handelt eenduidig vanuit zijn beheersverantwoordelijkheid • Handhaving van regels 	<ul style="list-style-type: none"> • Veel interactie met de burgers (burgerparticipatie) • College stuurt op tevredenheid van burgers en acceptatie van beleid • Scheidsrechter tussen uiteenlopende belangen 	<ul style="list-style-type: none"> • College respecteert de autonomie van de burgers in hun leefwereld (loslaten) • 'Niet willen sturen' is belangrijk • Vraagt om nauwe betrokkenheid bij de leefwereld van burgers, zonder deze 'over te nemen'
Organisatie (ambtelijk)	<ul style="list-style-type: none"> • Duidelijkheid verschaffen over regelgeving • Vraagt wel om communicatieve vaardigheden 	<ul style="list-style-type: none"> • Werken aan een resultaatgerichte en klantgerichte dienstverlening aan burgers staan centraal 	<ul style="list-style-type: none"> • Faciliteren wanneer de gemeenschap aan zet is • Beschikken over netwerkqualiteiten • Burgers en maatschappelijke organisaties de ruimte geven om hun eigen werk goed te doen

De communicatieve rol die gevraagd wordt van de overheid past bij de uitgangspunten van zelfsturing zoals die in deze notitie van SAM zijn verwoord. In feite krijgt de overheid er dus een rol bij, naast de autoritaire en regelgestuurde rollen.

MAATSCHAPPELIJKE ORGANISATIES

De maatschappelijke organisaties zijn de derde actor in de gouden driehoek.

De laatste jaren constateren we een sterke groei in de schaal van de maatschappelijke organisaties, met name ook in de sectoren wonen, welzijn, zorg en onderwijs. Al deze organisaties zijn in meer of mindere mate afhankelijk van overheidssubsidies.

Ook groeiden de organisaties steeds meer los van de burgers die in oorsprong vaak de eigenaar waren van deze organisaties.

De burgers zijn steeds meer klant of cliënt geworden van deze organisaties.

Met name toen de marktwerking zijn intrede deed in de sectoren van wonen, welzijn, zorg en onderwijs, ontstond er onderlinge concurrentie tussen organisaties en werden burgers steeds meer in de rol van consument gedrongen.

Op het moment dat burgers meer gaan nadenken over de vormgeving van hun eigen leefwereld vraagt dit ook een andere rol van de maatschappelijke organisaties die in deze leefwereld actief zijn. Je ziet dit gebeuren bij VenloDroom: de organisaties worden uitgedaagd om hun dienstverlening

te laten aansluiten op datgene wat de wijk van hen vraagt. Een echte kanteling dus. Dit vraagt om een andere opstelling: niet langer redeneren vanuit het aanbod van je eigen organisatie, maar veel meer ruimte geven aan burgers en buurtnetwerken om te formuleren wat ze aan ondersteuning en dienstverlening van maatschappelijke organisaties verwachten. Voor de maatschappelijke organisaties ligt er een enorme uitdaging om aan te sluiten bij de ontwikkelingen die tengevolge van de zelfsturende kracht van burgers plaatsvinden. Dit vraagt bijvoorbeeld om kleinschalig leren denken en om dienstverlening en ondersteuning op maat. Je ziet bijvoorbeeld op dit moment kleinschalige organisaties ontstaan in de zorg die op zoek zijn naar het herstellen van de directe band tussen zorgbehoeftige burgers en dienstverlener.

In deze kaderstellende notitie wordt de nieuwe rol van de maatschappelijke organisaties niet verder uitgediept. Dat gaat onze opdracht te buiten. De raads werkgroep vindt het belangrijk dat de maatschappelijke organisaties deze herbezinning op hun rol en hun band met de burgers zelf oppakken. Deze herbezinning is noodzakelijk en is complementair aan de ontwikkeling van de nieuwe rollen door burgers en overheid. De bereidheid van organisaties om deze nieuwe rol op te pakken, is zeer zeker aanwezig, zo heeft de raads werkgroep SAM ervaren.

TEN SLOTTE

De raads werkgroep realiseert zich dat de transitie 'naar meer zelfsturing en zelfregie', zoals uitgesproken in de motie van de raad van maart 2010, niet één twee drie te realiseren is. Allereerst vraagt het opzetten en uitvoeren van een continue dialoog tussen burgers onderling en tussen burgers en maatschappelijke organisaties in wijken en dorpen veel geduld. Daarnaast zal de gemeente in al haar geledingen moeten 'geloven' in deze aanpak. De raads werkgroep hoopt voldoende bouwstenen voor het geloof in deze aanpak geleverd te hebben. Graag willen we deze notitie afronden met een aantal aanbevelingen en conclusies die richting geven aan de aanpak die ons voor ogen staat.

De vertaling van deze aanbevelingen in beleid en uitvoeringsprogramma's zal nog veel inzet vragen. Zoals eerder gezegd: laten we daarbij niet in de valkuil trappen van nieuwe structuren en nieuwe projecten, maar laten we vooral ons dagelijks doen en laten en beleid toetsen aan de principes van zelfsturing en zelfregie. Om met de bewoners van de Casinoflat te spreken:

“Zelf-
sturing
en zelf-
regie
betekent
voor de
gemeente
vooral:

Loslaten.
Loslaten”.

AANBEVELINGEN

7 . AANBEVELINGEN

ADVIES VAN DE RAADSWERK GROEP

Op basis van dit onderzoek zijn vijf kaders en twaalf aanbevelingen voor de raad geformuleerd. Door middel van het raadsbesluit worden deze in maart 2012 ter vaststelling aan de raad voorgelegd.

Opgemerkt wordt daarbij dat het ontwikkelen van een duurzame zelfsturende gemeenschap en samenleving tijd kost en geduld vraagt van de lokale overheid. Dat verdient betrokkenheid en vertrouwen en geen controle; dat is vooral ook “loslaten”. Zelfsturing en zelfregie/ zelfredzaamheid betekent immers dat burgers hun eigen omgeving gaan zien als een gemeenschap waarvan iedereen deel uitmaakt.

De grootste uitdaging voor inwoners van Venlo is om in hun directe woon- en leefomgeving te werken aan de verdere ontwikkeling van gemeenschapszin. In deze gemeenschappen is iedereen van evenveel betekenis en draagt iedereen zijn of haar steentje bij aan de zorg voor elkaar en aan de leefbare omgeving. Dit proces gaat niet vanzelf.

Het ontwikkelen van een duurzame samenleving kan volgens raads werkgroep SAM alleen door langdurige relaties met elkaar aan te gaan, waarin door burgers, overheid en maatschappelijke organisaties, samen gebouwd wordt aan gemeenschapszin. Het onderzoek van SAM heeft laten zien dat de drive om bij te dragen aan zorg voor elkaar en aan de leefbare omgeving bij burgers in Venlo in potentie aanwezig is.

Burgers maar ook organisaties verwachten nu van de gemeente dat ze de visie op zelfregie en zelfsturing zelf uitdraagt, partners bij elkaar brengt en zaken coördineert; zich opstelt als partner en als makelaar en het klimaat creëert om die omslag te kunnen maken. De vijf kaders zijn het fundament voor deze “nieuwe manier van werken”.

DE KADERS

1. De burger is leidend

In buurten, wijken en kernen zijn de burgers de leidende actoren wat betreft leefbaarheid en zorg voor elkaar. Door zelfsturing, zelfregie en zelfredzaamheid bouwen burgers aan een levende gemeenschap waaraan iedereen naar vermogen een bijdrage levert. Dat geldt met name voor de thema's leefbaarheid en zorg voor elkaar.

2. “Eigendom” en “liefdevol verwaarlozen”

Burgers die streven naar een leefbare woon- en leefomgeving en zich daarvoor daadwerkelijk inzetten, zijn “eigenaar” van hun initiatieven en vragen. Daarbij verdienen zij betrokkenheid, steun en vertrouwen van de zijde van overheid en maatschappelijke organisaties. Voor deze instanties betekent dat vooral de bereidheid tot “loslaten” op het niveau van wijk en buurt. Het niveau waarop zelfregie en zelfsturing plaatsvinden, is dat van de wijk en buurt. Dat is kleinschalig beginnen, maatwerk leveren en verbindingen leggen tussen bestaande netwerken.

3. Van “maken” naar “mogelijk maken”

Het beginsel van zelfsturing door burgers vraagt van de gemeentelijke overheid een omslag (“kanteling”): de gemeente wordt partner in een dialoog-proces waarin visies en doelen gezamenlijk met burgers en maatschappelijke organisaties worden gedeeld en geformuleerd. Van gemeente

en maatschappelijke organisaties wordt ten opzichte van burgerinitiatieven een pro-actieve en creatieve opstelling verwacht in de vorm van vraaggericht werken. Dit betekent vooral: uitgaan van wat burgers zelf kunnen, ondersteuning bieden en op het juiste punt inspringen. Vertrouwen is de basis voor het samenwerkingsproces.

aanbevelingen

4. De communicatieve overheid

De communicatieve overheid beschouwt burgers en maatschappelijke organisaties als gelijkwaardige partners. Zij erkent het bestaan van de eigen leefwereld van de burgers en geeft ruimte aan vormen van directe democratie. Zij werkt niet primair vanuit regels en procedures, maar vanuit gelijkwaardigheid, dialoog en vertrouwen. Gezamenlijk met de partners wordt bekeken welke processen en activiteiten zich lenen voor zelfsturing en zelfregie.

5. Pilots

De gemeente schept kaders waarbinnen door middel van enkele pilots ervaring wordt opgedaan met het “gekanteld” werken in het kader van zelfregie, zelfredzaamheid en zelfsturing. Als voorbeeld kan Venlo-Droom dienen. Een andere mogelijkheid is het experimenteren met wijk- en buurtbudgetten. Via pilots kan een (gedeeltelijk) andere financieringsmethodiek beproefd worden. Ketensamenwerking tussen burgers, overheid en maatschappelijke organisaties is een belangrijk hulpmiddel om zelfregie, zelfsturing en zelfredzaamheid mogelijk te maken.

DE AANBEVELINGEN

Naast bovenstaande kaders heeft de werkgroep twaalf aanbevelingen geformuleerd:

Algemeen

1. Toetsing activiteiten op zelfsturing

Alle programma's en projecten die in Venlo lopen op het gebied van leefbaarheid en zorg voor elkaar, dienen regelmatig getoetst te worden op hun zelfsturend gehalte. Dat wil zeggen dat in iedere fase van een project gekeken wordt, wie de leidende actoren zijn bij het ontwikkelen en realiseren van plannen.

Burgers

2. Van wijk/dorpsraad naar wijk/dorps-overleg

Het verdient aanbeveling om dorpsraden en wijkraden te transformeren naar wijk/dorpsoverleggen die de communicatie tussen burgers en tussen maatschappelijke organisaties in hun eigen wijk of dorp stimuleren zonder zelf de verantwoordelijkheid te nemen voor de oplossing van allerlei problemen. Dat schept een stevige basis voor zelfsturing in de lokale gemeenschappen.

3. Inwoners zijn verantwoordelijk; start burgerbestuur

De verantwoordelijkheid van de burgers kan ver doorgevoerd worden. Zo kunnen burgers ook meer bestuurlijke en materiële verantwoordelijkheid gaan dragen voor wijkvoorzieningen. Denk aan de exploitatie van gemeenschapshuizen en huizen van de wijk. Het verdient aanbeveling om te starten met verschillende vormen van 'burgerbestuur' die de voorzieningen in dorpen en wijken besturen en beheren.

4. Wijkwelzijn van onderop

Het verdient aanbeveling om in Venlo te starten met een experiment op het gebied van een wijk-welzijns-onderneming, gerund door lokale bewoners- en buurtnetwerken met ondersteuning van professionele organisaties.

Een dergelijke onderneming zou onderdak kunnen vinden in het Huis van de wijk dat daarmee ook echt een huis van en voor de gemeenschap kan worden. Venlo kan zich daarbij laten inspireren door voorbeelden uit Engeland (Community trusts) en Peel en Maas (gemeenschapshuizen in de kleine kernen).

Overheid (gemeente) en maatschappelijke organisaties

5. Gemeente voorbeeldfunctie

Maatschappelijke organisaties verwachten van de gemeente dat ze de visie op zelfregie en zelfsturing zelf uitdraagt, partners bij elkaar brengt en zaken coördineert; zich opstelt als partner en als makelaar. Belangrijk is ook dat de overheid het klimaat creëert om die omslag te kunnen maken. Dat kan bijvoorbeeld door de financieringsmethodiek om te buigen van productgericht naar gemeenschapsgericht. In deze constructie worden individuele bijdragen collectief ingezet en stelt de overheid randvoorwaarden aan het eindproduct van de samenwerkende partners.

Overheid (specifiek)

Deze specifieke aanbevelingen voor de overheid hebben betrekking op de opstelling van de overheid in relatie tot burgers en maatschappelijke organisaties en de wijze waarop invulling gegeven kan worden aan de "communicatieve overheid".

6. Vergroten handelingsruimte burgers

Zelfsturing en zelfregie vragen van de overheid een nieuwe attitude in de communicatie met burgers. De communicatie is vooral gericht op overeenstemming en minder op resultaat. Dat betekent op de

eerste plaats dat de overheid een voortdurende dialoog aangaat en onderhoudt met burgers en maatschappelijke organisaties. In deze dialoog wordt gezamenlijk bekeken welke processen en activiteiten zich lenen voor zelfsturing en zelfregie en waar de grenzen van individuele en collectieve verantwoordelijkheid van burgers liggen en hoe deze grenzen verlegd kunnen worden om de handelingsruimte voor burgers 'op te rekken'.

7. De wijk in!

De rol van medewerkers van de gemeente op de terreinen leefbaarheid en zorg dient zich te verplaatsen van binnen naar buiten: er is behoefte aan contact tussen burgers die zich inzetten voor leefbaarheid en zorg voor elkaar, en ambtelijke medewerkers, om elkaar te informeren en samen te onderzoeken welke wegen perspectief bieden voor de toekomst.

8. Actieve informatieplicht ook naar burgers

De gemeente is een belangrijke informatiebron en vraagbaak voor burgers die aan de slag gaan met het opstellen van leefbaarheidplannen en het ontwikkelen van nieuwe vormen van zorg voor elkaar. Denk aan het verstrekken van demografische gegevens, overzichten van organisaties die actief zijn in het maatschappelijk middenveld enz.

De gemeente dient deze informatie ruimhartig ter beschikking te stellen.

9. Investeren in wijkcommunicatie; zoals interactieve website

Wil de gemeente haar rol van ondersteuner en facilitator kunnen waarmaken, dan zal zij haar communicatieve vaardigheden moeten versterken.

Ook hiervoor geldt dat aangesloten dient te worden bij de communicatieve leefwereld van burgers. Onderzoek daarbij ook hoe communicatie en sociale media kunnen fungeren als de motor van verdere doorontwikkeling van zelfsturing en zelfregie in Venlo. Maak daarbij gebruik van voorbeelden uit Breda en andere gemeenten.

10. Waarderend vernieuwen als methode

De methode van waarderend vernieuwen in wijken en dorpskernen, zoals toegepast in de gemeente Breda, is een uitstekend hulpmiddel om burgers het vertrouwen te geven dat zij de belangrijkste actor zijn op het gebied van leefbaarheid in wijken en kernen, en bij het ontwikkelen van nieuwe vormen van zorg voor elkaar. Het zou een goede zaak zijn, wanneer leiding en medewerkers van gemeente en maatschappelijke organisaties zichzelf trainen om volgens deze methode met burgers te communiceren en samen te werken.

Deze training is een proces van een aantal jaren en zal zichzelf snel terugverdienen.

Maatschappelijke organisaties (specifiek)

11. Eerst de burger, dan de organisatie

Maatschappelijke organisaties hebben een belangrijke rol in het verbinden van initiatieven in dorpskernen en wijken die gericht zijn op versterking van leefbaarheid en zorg voor elkaar.

Wat burgers zelf kunnen doen via persoonlijke inzet en buurtnetwerken heeft steeds voorrang op de inzet van professionele organisaties.

12. Experimenteren met wijk- en kern-budgetten

Het is een uitdaging voor maatschappelijke organisaties om als experiment een substantieel deel van de financiële middelen in een bepaalde wijk of kern te bundelen en vervolgens in te zetten op basis van een gemeenschappelijk leefbaarheid- en zorgplan dat samen met inwoners ontwikkeld wordt.

WAAR MENSEN EN SFEER ELKAAR ONTMOETEN

studentensociëteit

venlovenwelkomt.nl

Woonwenz

Venlo

interviews
raadsleden

„Wat uit alle gesprekken met mensen achter burgerinitiatieven heel duidelijk als rode draad naar voren kwam, is de motivatie, betrokkenheid en verantwoordelijkheid van de betrokkenen”, zegt **BEP HOLLA**. „Hun drive is zó sterk, dat zij zich zelfs niet uit het veld laten slaan wanneer ze tegenstand ondervinden, ook niet wanneer die van eigen buurtgenoten komt.”

Ook **MIEKE VAN RIJN** was diep onder de indruk van het enthousiasme dat zij tegenkwam. “In de praktijk blijkt dat enthousiasme van alle leeftijden. Het is dus een vooroordeel dat jongeren minder sociaal zouden zijn dan ouderen. Dat er relatief veel senioren sociaal actief zijn, heeft meer te maken met het feit dat zij daar doorgaans meer tijd voor hebben. Vrijwilligerswerk is voor veel betrokkenen ook een zinvolle tijdsinvulling. Met andere woorden: vrijwilligers zijn niet niet allemaal alleen of vooral voor de ander actief; ze doen doen het ook voor zichzelf. Niks mis mee, natuurlijk.”

Het niet aflatende enthousiasme waarmee de meeste vrijwilligers actief zijn, heeft volgens **BEP HOLLA** altijd dezelfde basis. “De basis is bijna altijd passie of compassie. Dat verklaart volgens mij tevens waarom de meeste vrijwilligers ook bij tegenslag stug doorgaan. De innerlijke drive maakt vrijwilligers bijna immuun voor tegenwerking, of die nu van de gemeente of uit de eigen buurt komt.”

BEP HOLLA constateert wel dat sommige burgerinitiatieven in een overgangs-fase zitten. Als voorbeeld noemt zij het bejaardenwerk. “Vaak zie je nog dat kienen, kaarten en keuvelen een belangrijke plaats in het activiteitenprogramma innemen van organisaties voor senioren. Veel ouderen zullen dat prima vinden, maar steeds meer senioren willen daarnaast iets anders. Dat geldt ook voor de dagvoorzieningen voor bejaarden. Niet lang geleden vond het gros van de bejaarden het prima om ’s ochtends aardappels te schillen en ’s middags liedjes te zingen en te rusten. Steeds meer senioren vinden het tijd voor enige verdieping van het activiteitenprogramma. De besturen van de organisaties moeten daar op inspelen. Daar gaat enige tijd overheen.”

BEP HOLLA en **MIEKE VAN RIJN** zeggen zich te realiseren dat aan zelfsturing ook een risico kleeft. **BEP HOLLA**: “Bij zelfsturing heb je initiatiefnemers met een coördinerend en organiserend vermogen nodig. Enig aanzien in de buurt is ook belangrijk. Gelijkgestemde geesten met die eigenschappen kom je niet overal evenveel tegen. Dat betekent dat niet overal evenveel initiatieven van de grond komen, maar dat wil niet zeggen dat je daar als gemeente niks aan kunt doen. Loslaten wil niet zeggen dat we als gemeente onze handen overal van af trekken. Misschien moet de gemeente juist bij zelfsturing wel méér gaan doen, op het gebied van begeleiding bijvoorbeeld. Ik kan me voorstellen dat een gemeente fungeert als een soort regisseur totdat het loopt.”

Als de grote winst van zelfsturing zien **BEP HOLLA** en **MIEKE VAN RIJN** het dat de nodige kanteling er toe kan bijdragen dat mensen weer omzien naar elkaar, weer zorgzamer worden. **BEP HOLLA**: “Het gaat niet alleen om het geld. Het gaat vooral om sociale cohesie, om het versterken van netwerken. Burgers zullen gaan inzien dat het leven er ook leuker op wordt als mensen zich om elkaar bekommeren. En als je je prettig voelt, blijf je gezonder.”

BEP HOLLA
en

MIEKE VAN RIJN

‘De basis is passie of compassie’

HENK BRAUER concludeert dat er een groot verschil is in de aanpak van burgerinitiatieven. “Als een initiatief voortkomt uit mensen die goed de weg kennen bij de gemeente en/of bij andere instanties, dan komt een project sneller op gang dan wanneer het ontstaat bij mensen die die contacten niet hebben. Die laatste groep krijgt de steen relatief moeilijk aan het rollen, terwijl het doel wat zij voor ogen hebben toch van groot maatschappelijk belang kan zijn.” Hij vindt daarom dat de gemeente een faciliterende rol moet vervullen voor initiatiefnemers die geen idee hebben waar ze moeten beginnen om hun doel te realiseren. “Niet alleen de gemeente zou hier een rol in moeten spelen, maar bijvoorbeeld ook de provincie, de politie, woningcorporaties en andere maatschappelijke organisaties.”

HENK BRAUER viel het op dat burgers heel veel energie krijgen uit projecten die slagen. “Alleen al het vooruitzicht dat hun plannen gaan lukken, geeft hen energie. Des te groter is de teleurstelling wanneer iets niet van de grond komt. Dan is het belangrijk dat initiatiefnemers over een netwerk beschikken dat hen over het dode punt heen kan helpen. Als ze alleen blijven zitten met hun gevoelens van teleurstelling, dan is de kans groot dat een initiatief doodbloedt. Niet voor niets blijken burgerinitiatieven in de praktijk succesvoller naarmate zij hun netwerk beter op orde hebben. Voor de toekomst zou het tegen die achtergrond ook handig zijn wanneer burgerinitiatieven in staat worden gesteld om kennis en ervaringen centraal met elkaar te delen. Hoe sneller een initiatief van de grond komt, hoe groter de kans dat de initiatiefnemers er mee doorgaan.”

HENK BRAUER

JOS FELLER en MIEKE VAN RIJN stonden versteld van de enorme variatie aan burgerinitiatieven die in de gemeente Venlo van de grond komen. Jos Feller: “De ene buurt of wijk is actiever dan de andere, maar het stemt hoopvol dat er overal wel iets gebeurt. Zelfs in nieuwe, jonge wijken waar vooral tweeverdieners wonen die ’s avonds vaak te moe zijn om iets te doen. Toch zie je dat ook daar bijna altijd één of enkele kartrekkers wonen die de boel in beweging krijgen.”

Des te pijnlijker vonden JOS FELLER en MIEKE VAN RIJN het om te vernemen dat de gemeente in de ogen van de vrijwilligers geregeld steken laat vallen. “Hoe vaak we niet te horen hebben gekregen dat er sprake is van gebrekkige communicatie met de gemeente”, zegt MIEKE VAN RIJN. “Dat niet duidelijk is welke ambtenaar waarvoor verantwoordelijk is, dat een boodschap van een vrijwilliger niet wordt doorgegeven, dat een vrijwilliger niet wordt teruggebeld terwijl dat beloofd is. Al dat soort zaken is dodelijk voor het imago van de gemeente als partner. Er moet nog heel wat gebeuren voordat er sprake is van een volledige kanteling.”

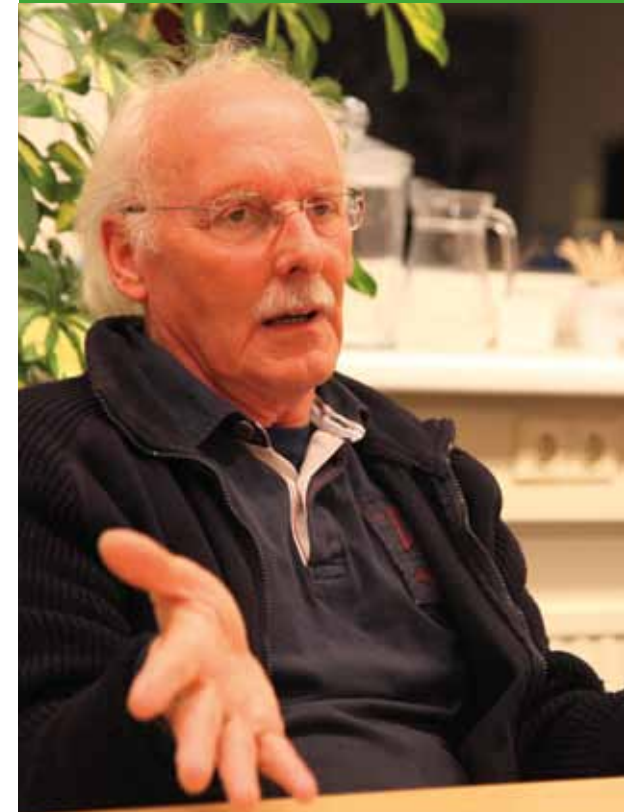
JOS FELLER zegt zich weleens af te vragen waarom burgers zich zo intensief voor de gemeenschap in te zetten zonder daar zelf beter van te worden. “Nergens heb ik iets van eigenbelang bespeurd. Dat vind ik opmerkelijk. Belangrijk om te communiceren ook. Het kan anderen stimuleren om zich óók belangeloos in te zetten voor de gemeenschap. Het wordt hoog tijd dat er bijvoorbeeld een website komt waarop je kunt zien welke initiatieven op het gebied van zelfsturing er al zijn. Dan krijg je reacties als: moet je eens zien wat er in die buurt en in die wijk allemaal te doen is, dat moeten we bij ons ook voor elkaar kunnen krijgen? Dat draagt er toe bij dat zelfsturing zich als een olievlek uitbreidt over de gemeente.”

MIEKE VAN RIJN merkt op dat burgers de wijken in eerste instantie vaak te groot vinden voor het opzetten van een nieuw project. “De betrokkenheid van burgers bij hun buurt is in de regel groter dan de betrokkenheid bij de wijk. Veel initiatieven zie je daarom ontstaan op buurt- en zelfs op straatniveau. Sommige succesvolle projecten groeien later uit tot wijkinitiatieven, maar de meeste blijven kleinschalig, omdat veel vrijwilligers dat beter kunnen behappen. Wat mij trouwens ook opviel tijdens de gesprekken met burgerinitiatieven is de grote tevredenheid van burgers met hun eigen buurt. Een belangrijk signaal, want als iedereen tevreden is met de eigen buurt is het dus in principe overal in de gemeente Venlo prettig wonen en leven.”

JOS FELLER en MIEKE VAN RIJN kregen de indruk dat de mensen achter de burgerinitiatieven het bijzonder waardeerden dat volksvertegenwoordigers de moeite namen om te komen luisteren naar wat hen inspireert en wat ze op hun weg tegenkomen. JOS FELLER: “Het SAM-project draagt op die manier bij aan het verkleinen van de afstand tussen burger en politiek. Erg belangrijk; een overheid die vertrouwen schenkt kan heel veel bereiken.”

JOS FELLER
en

MIEKE VAN RIJN

MIRIAM LINDERS en ALEX VERVOORT ontdekten tijdens de interviews met de mensen achter zeven burgerinitiatieven dat veel vrijwilligers er geen idee van hebben hoeveel ze in de praktijk doen.

ALEX VERVOORT: “We vroegen onze gesprekspartners een lijst te maken met de dingen die ze allemaal doen. Terwijl ze daar mee bezig waren, stonden ze er zelf van te kijken hoe lang hun lijst werd. Dat besef hadden ze eerder niet. Ze vonden het eigenlijk allemaal heel vanzelfsprekend wat ze voor de gemeenschap doen.”

Volgens MIRIAM LINDERS viel het verder op dat veel burgerinitiatieven zich er niet van bewust zijn met hoeveel andere partijen ze samenwerken. “Tijdens de interviews vroegen we de mensen ook hun netwerk in kaart te brengen, door letterlijk aan te geven met welke partijen ze contacten onderhouden. Ook dat leverde verbaasde reacties op, maar dat is niet erg. Je kunt immers pas aan iets gaan werken wanneer je je daar bewust van bent.”

Dat wil volgens haar allemaal niet zeggen dat alle zelfsturende organisaties over één kam kunnen worden geschoren. “Er zijn bijvoorbeeld duidelijke verschillen in bestuurs- en organisatieniveau. Grote organisaties worden bijna professioneel aangestuurd, terwijl bij kleinere organisaties dezelfde personen hun aandacht over meerdere functies en taken moeten verdelen. Ook in in financieel opzicht zijn er verschillen. Kleinschalige initiatieven lukt het vaak om zichzelf te bedruipen. Grotere organisaties lopen vaak vast op de financiering, zeker nu de subsidiemogelijkheden beperkter worden. Toch is het over het algemeen opmerkelijk hoe creatief veel organisaties op financieel gebied zijn. De meeste zijn niet of nauwelijks afhankelijk van subsidies.”

MIRIAM LINDERS pleit er voor dat burgerinitiatieven hulp kunnen krijgen, bijvoorbeeld op het gebied van fondswerving, public relations en lobbyen. “Veel initiatieven ontstaan omdat een groepje mensen iets gezelligs wil organiseren óf omdat er een klein probleempje speelt. Het begint met het enthousiasme van mensen die het verschil willen maken. Op dat enthousiasme drijft zelfsturing; dat is wezenlijk. Maar op een gegeven moment moet er ook een aantal praktische zaken geregeld worden. Dan is het handig als je ergens terecht kunt om je op weg te helpen. Want dat enthousiasme moet je vasthouden.”

ALEX VERVOORT is het opgevallen dat niet alleen de leden van de werkgroep SAM, maar ook de wijkoverleggen verrast waren door het grote aantal burgerinitiatieven dat in de gemeente Venlo actief is. “Dat is wel opmerkelijk, want zowel politici als wijkoverleggen zouden eigenlijk beter moeten weten. Vóór dat we met SAM aan de slag gingen, kenden we het sociale landschap niet.

Nu hebben we een mooie landkaart van de vele initiatieven.

Dat levert een heel erg hoopvol beeld op. Iets om zuinig op te zijn.”

MIRIAM LINDERS en

ALEX VERVOORT

MARIJ POLLUX en JAN SCHUURMANS waren diep onder de indruk van de rijke 'oogst' aan initiatieven die de Venlo Markt heeft opgeleverd. MARIJ POLLUX: "Voor mij was dat in meerdere opzichten een eye opener. In de eerste plaats was ik aangenaam verrast door het grote aantal initiatieven in heel de gemeente Venlo. Maar het viel mij ook op dat ik niet van het bestaan wist van een initiatief in mijn eigen woon-omgeving. Ik woon in de buurt van het Bergerpark in Venlo en had er geen idee van dat drie vrijwilligers dat park geregeld schoonhouden. En dat ze er keihard voor hebben moeten knokken dat de rommel die ze inzamelen wordt afgevoerd."

"Ja, de overheid en de maatschappelijke organisaties werken soms tegen in plaats van dat ze meedenken", beaamt JAN SCHUURMANS.

"Ik zou me kunnen voorstellen dat de betrokken burger dan op een gegeven moment de neiging heeft om het bijltje erbij neer te gooien. Des te lovenswaardiger is het doorzettingsvermogen van veel initiatiefnemers. Het scheelt al veel wanneer de kartrekkers er in slagen om anderen mee te krijgen, de wijkbeheerder bijvoorbeeld of iemand van de woningcorporatie. Dergelijke tekenen van bevestiging maken initiatiefnemers sterker."

Zowel MARIJ POLLUX als JAN SCHUURMANS viel het op dat er relatief weinig projecten van jongeren zijn. Een waterdichte verklaring is daar niet voor te geven, denken beiden. MARIJ POLLUX: "Het is wel zo dat de directe aanleiding voor het starten van veel burgerinitiatieven een probleem is of een ergernis. Daar zijn jongeren niet zo mee bezig."

JAN SCHUURMANS: "Toch is het belangrijk dat ook jongeren kennis maken met zelfsturing, bijvoorbeeld via hun ouders. Want nog altijd geldt: goed voorbeeld doet volgen."

MARIJ POLLUX verwacht desalniettemin dat het nog wel enige tijd zal duren voordat de Venlose gemeenschap in alle geledingen zelfsturend is. "De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat het behoorlijk spannend is om mensen zelf de regie te geven. Voor de gemeente is het vooral de kunst van loslaten die zij zich eigen moet maken. Er op vertrouwen dat burgers inderdaad zelf de regie nemen als ze daartoe in de gelegenheid worden gesteld én tegelijkertijd accepteren dat niet in alle wijken en buurten evenveel van de grond komt."

JAN SCHUURMANS vult aan: "Ook zullen we moeten accepteren dat bepaalde burgerinitiatieven op een gegeven moment zijn uitgewerkt. Kijk naar Venlo-Noord, een wijk die totaal is veranderd sinds de woningen daar massaal zijn gerenoveerd. Sinds veel van de oorspronkelijke bewoners plaats hebben gemaakt voor jonge gezinnen, krijgt de Witte Kerk de exploitatie van de gemeenschapsaccommodatie niet meer rond. Op een gegeven moment moet je wellicht erkennen dat je als Stichting aan een dood paard aan het trekken bent. En er op vertrouwen dat daar nieuwe initiatieven voor in de plaats komen als de tijd er rijp voor is. Ook dát is zelfsturing."

MARIJ POLLUX en

JAN SCHUURMANS

“Je hoort tegenwoordig vaak dat mensen lui zijn en niets voor elkaar over hebben. Tijdens het SAM-project is mij duidelijk geworden dat dit in ieder geval in de gemeente Venlo voor heel veel mensen beslist niet geldt. Integendeel. Ik was verbaasd over de grote inzet waarmee veel burgers zich belangeloos inzetten voor de gemeenschap.”

Aan het woord is plaatsvervangend griffier **YVON VAN GEEL**, die samen met **JAN CUSTERS** een aantal burgerinitiatieven in de gemeente Venlo bezocht.

“Wat mij opviel is het hoge niveau waarop vrijwilligers actief zijn, soms is het bijna professioneel wat zij doen.

Ook opvallend vond ik de trots en de openhartigheid waarmee initiatiefnemers hun verhaal deden. Ik had het gevoel dat ze het ook een vorm van erkenning vonden dat we de moeite namen om naar hen te komen luisteren.”

JAN CUSTERS ontdekte dat de burgers die zich inzetten voor hun straat, buurt of wijk dat niet altijd in de eerste plaats doen om anderen te helpen, maar vaak ook omdat ze het zélf leuk vinden. “Bepaalde initiatieven ontstaan tegen de stroom in. Vaak uit een vorm van onvrede over iets. De meeste mensen houden het alleen vol om zich voor een bepaalde zaak in te zetten wanneer ze daar een zekere bevrediging in vinden.”

Wat **CUSTERS** aangenaam verraste, was de trots die veel burgers voelen voor het gebied waar zij actief zijn. “Dat zag je bijvoorbeeld duidelijk toen enige tijd geleden een artikel in de krant verscheen over een wijk in Tegelen waar het volgens de verslaggever niet lekker zou lopen. Een aantal buurtbewoners reageerde daar heel erg verontwaardigd op en klom in de pen. ‘Kom niet aan onze wijk, want dan kom je aan ons’, was vrij-vertaald hun boodschap.”

De eerlijkheid gebiedt ook te vermelden dat niet alle burgerinitiatieven slagen, merkt **CUSTERS** op. “De redenen daarvoor kunnen heel divers zijn. Als goede initiatieven doodbloeden komt dat niet zelden doordat niemand ze faciliteert, doordat de initiatiefnemer niet goed weet hoe hij of zij het aan moet pakken. Aan de voorkant moet het daarom transparanter worden.”

YVON VAN GEEL is dat met hem eens: “Er moet een punt komen waar je je vraag kunt droppen. Waar mensen met een idee voor een project op weg geholpen worden. Bij gebrek daaraan zijn er nu ongetwijfeld mensen die verbitterd raken en die uit frustratie het bijltje er bij neer gooien, maar die hoor je niet meer.”

“Gelukkig raken veel burgers hun energie niet kwijt en gaan stug door. Dat duidt op een enorme persoonlijke drive. Daar ben ik diep van onder de indruk. Al met al zou ik de gemeente willen meegeven: koester de zelfsturende kracht die er al is en blijf er ook een beetje vanaf.”

JAN CUSTERS

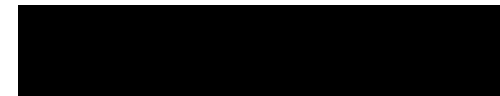
en

YVON VAN GEEL

‘Koester wat er is;

blijf er een beetje vanaf’

BIJLAGEN

HOE IS DEZE NOTITIE TOT STAND GEKOMEN

Overzicht activiteiten raads werkgroep Stad van Actieve Mensen			
VOORTRAJECT	Maart 2010	De raad neemt unaniem de motie aan	
	Zomer 2010	Installatie raads werkgroep SAM	
	Juni 2010	Aftrap SAM; presentatie actueel beleid VenloDroom en Huizen van de Wijk	
	Oktober 2010	Startdocument SAM; vastgesteld in fractievoorzitter-overleg	
ORIËNTATIEFASE	September 2010		
	September 2010	Raadsronddit, met thema's VenloDroom, Huizen van de Wijk en maatschappelijke functie van sport.	
	Najaar 2010	Studie van relevante literatuur over zelfsturing en zelfregie	
	Januari 2011	Werkbezoek aan Gouden driehoek Peel en Maas	
	Februari 2011	Werkbezoek aan Breda (Breda.Morgen)	
	Maart 2011	Venlo Markt	
	Afronding	April 2011	Presentatie SAM beeldvorming raad
	ONDERZOEKSPERIODE	April 2011	
		April 2011	Training raads werkgroep in methodiek waarderend vernieuwen
		Mei 2011	Openbare themabijeenkomst van de raad met Imrat Verhoeven en Ben van Essen
Augustus-november		23 Gesprekken met Burgers en hun initiatieven	
Oktober		Rondetafelgesprek met Venlo Droom	
Oktober		Werkbezoek SAM aan de Hinkelbaan	
November		Rondetafelgesprek Wel.kom-Zorggroep	
November		Rondetafelgesprek Urbanus, Woonwenz: Antares, Synthese, Dichterbij, Proteion Thuiszorg	
November		Rondetafelgesprek programmteam gemeente Venlo	
December		Rondetafelgesprek Wel.kom-GGD	
Afronding		December	Openbare Themabijeenkomst van de raad
KADERSTELLING		December 2011	
	Januari	Uitwerking SAM raadsvoorstel	
	Januari	Toelichting SAM fractievoorzittersoverleg	
	Maart	Beeldvorming: overhandiging boekje	
	Maart	Debat in de raad	

LIJST MET GEÏNTERVIEWDE BURGERINITIATIEVEN, ORGANISATIE E.D.

Naam Burgerinitiatief	Datum	Stadsdeel
Ontmoetingscentrum "De Hinkelbaan"	20jun11	Tegelen
Burgerinitiatief Dwarsstraat/Bergstraat	30jun11	Belfeld
Burgerinitiatief MAASVELD-II, Tegelen	4jul11	Tegelen
Ontmoetingscentrum "De Glazenap"	5jul11	Op de Heide/Tegelen
Buurtvereniging "Helpt Elkander"	20jul11	Belfeld
Eetpunt Casino Parkflat	jul11	Venlo-Oost
St. Open bejaardenwerk Sociëteit Copacabana	9aug11	Venlo-Oost
Burgerinitiatief "Kaldenkerkerweg"	17aug11	Venlo-Oost
Werkgroep "Leefomgeving Casinoflat"	12sep11	Venlo-Oost
Witte Huizen	jul11	Venlo-Oost
Burgerinitiatief "opruimen Bergerpark"	jun11	Noord-Oost
Jeugd dorpsraad Arcen	jul11	Arcen
Buurtpreventie Herungerberg Noord	jul11	Noord-Oost
Klussendienst	9aug11	Velden
Burgerinitiatief "Venlo Vet in Vorm"	1sep11	Binnenstad
Kwaakerrun	8sep11	't Ven
Witte Kerk	24okt11	Venlo-Noord
Turkse Moskee	1jul11	Blerick
Buurtpreventieteam Vastenavondkamp	9aug11	Blerick
Jeugdclub Don Bosco	9aug11	Boekend
Kindervakantiewerk	16aug11	Hout-Blerick
Generation	16aug11	Hout-Blerick
Buurtvereniging Horsterweg	23aug11	Venlo Noord-Oost

Motie

Naam van de partij(en) CDA, PvdA, VVD, D66, Belfeldse Democraten, Lokale Democraten, Realisten 82

Onderwerp: Stad van Actieve Mensen

Datum motie aan raad

De gemeenteraad van Venlo in vergadering bijeen op 26 maart 2010.

Aanleiding en onderbouwing motie

Overwegende dat:

- Venlo een relatief vergrijsde bevolking kent,
- er bedreigingen zijn voor het welvaart- en voorzieningenniveau van de wijken in de stedelijke gebieden en de kleine kernen.
- bezuinigingen op diverse terreinen, o.a. in de zorg, overheveling van producten van AWBZ naar de WMO, krappere indicatiestelling van de AWBZ-functies bedreigend kunnen zijn, maar ook kansen kunnen bieden.

Dat deze ontwikkeling vraagt om:

- meer sturing op zelfregie,
- meer participatie en betrokkenheid van burgers,
- een andere inrichting van onze samenleving,
- een andere rol van de lokale overheid; de gemeente als schakelaar, facilitator en verbinder tussen netwerken.

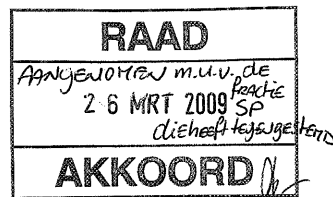
Wij daarmee aan het begin staan van een nieuwe periode van de inrichting van onze samenleving waarbij alle organisaties en partijen op het gebied van wonen, welzijn en zorg hun inbreng een verantwoordelijkheid zullen hebben. Maar waarbij óók een grote inzet van burgers en organisaties wordt gevraagd.

Van oordeel dat:

Vernieuwing van het beleid en kaderstelling op dit terrein noodzakelijk is. Ook de raad in zijn volksvertegenwoordigende en kaderstellende rol een nieuwe visie zal uitdragen: niet "U vraagt, wij draaien" maar burgers oproepen en stimuleren om mee te helpen de visie op de stad van actieve mensen te realiseren. Door leefbare wijken in te richten, programma 'Thuis zijn in de buurt' te ontwikkelen en huizen van de wijk mee te creëren.

Stellen wij voor om:

- Vernieuwing van het beleid en specifieke kaderstelling tot stand te brengen waarbij de raad zich zelf handvatten verschaft om zijn kaderstellende rol tot uitvoering te brengen, middels een werkgroep uit de raad die:
- zich een beeld vormt over de problematiek en oplossingsrichtingen met o.a. in de uitvoering van ronde tafel gesprekken met burgers en organisaties in wijken en kleine kernen.
 - met als basis van onder andere deze gesprekken kaders voor bovenstaande nieuwe visie over zelfregie, participatie en wijkopbouw uit te werken; een visie die alle beleidsterreinen raakt op het gebied van wonen, welzijn en zorg,

- om de kaderstelling vast te stellen en ter uitvoering voor te leggen aan het college.

En gaat over tot de orde van de dag.

Ondertekening indiener(s) motie

Plaats en datum

Venlo, 26 maart 2010

Naam

CDA - Bep Holla-Crienen

Handtekening

PvdA- Vera v.d. Wiel-Tax

Handtekening

VVD- Wim v.d. Beuken

Handtekening

D66- Frans Aerts

Handtekening

Belfeldse Democraten-Henk Brauer

Handtekening

Lokale Democraten-Miriam Linders

Handtekening

Realisten 82-Ge Vervoort

Handtekening

“Zelf-
sturing
en zelf-
regie
betekent
voor de
gemeente
vooral:

Loslaten.
Loslaten”.